

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi

The Journal of International Social Research

Cilt: 9 Sayı: 43 Volume: 9 Issue: 43

Nisan 2016 April 2016

www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

BİLGİ EKONOMİSİNİN ULUSLARARASI GELİR DAĞILIMI ÜZERİNE ETKİLERİ EFFECTS OF KNOWLEDGE ECONOMY ON THE INTERNATIONAL INCOME DISTRIBUTION

Selim ŞANLISOY*

Öz

Bilginin bir yandan temel üretim faktörünün bilgi olduğu diğer yandan temel çıktının da bilgi olduğu bir yapıyı ifade eden bilgi ekonomisi, ekonomik alanı birçok açıdan etkilemektedir. Gerek bilgi ekonomisinde artan verimlerin ortaya çıkması gerekse küreselleşme hareketleri bilgi ekonomisinin uluslararası gelir dağılımı üzerinde de etkili olmasını beraberinde getirmiştir. Bilgi ekonomisi ile beraber uluslararası gelir dağılımı önce yüksek gelirli ülke grubunun lehine gelişmiştir. 2000'li yıllardan sonra ise gelişmekte olan ülkelerde doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının artması, bilgi ve iletişim teknolojilerinin verimlilik üzerindeki etkilerinin gelişmekte olan ülkelerde daha fazla olması ve yüksek gelirli ülkelerde görülen sürekli durgunluk olgusu; orta gelirli ülkelerin dünya gelirinden daha fazla pay alması, yüksek gelirli ülkelerin ise payının azalması sonucunu ortaya çıkarmıştır. Bu durum, uluslararası gelir dağılımında kısmi bir iyileşme sağlasa da yeterli değildir. Çünkü bu süreçte en düşük gelirli ülke grubunun payında önemli bir artış olmamıştır.

Anahtar Kelimeler: Bilgi Ekonomisi, Uluslararası Gelir Dağılımı, Küreselleşme

JEL Sınıflandırması: D63, F6, O3

Abstract

Knowledge economy is a structure that express information as basic factor of production on the one hand and basic output on the other, affects economic area in many ways. Both the emergence of increasing returns in the knowledge economy and the globalization movement has brought information economy to be effective on the international income distribution. With the knowledge economy, international income distribution has evolved in favour of the high-income country groups initially. After 2000s; the increase of foreign direct investment and the growing effects of information and communication technology on productivity in developing countries together with the phenomenon of persistent stagnation in high income countries, resulted in taking a greater share of world income of middle-income countries, while a decrease in the share of the high-income countries. This phenomenon provides a partial improvement in international income distribution, although it is not sufficient, because there has not been a significant increase in the share of the low-income country group.

Keywords: Knowledge Economy, International Income Distribution, Globalization

JEL Classification: D63, F6, O3

1. Giriş

Günümüzde gelişmiş ülkeler bilgi ekonomisi haline gelmişken gelişmekte olan ülkelerin bir kısmı bilgi ekonomisi diğer bir kısmı ise sanayi toplumu olma uğraşı vermektedirler. Öte yandan gelişmekte olan ülkeler aynı zamanda yapısal değişimin ortaya çıkardığı sorunları çözmeye çalışmaktadırlar. 1960'lı yıllarda başlayan 1980'lerden itibaren hız kazanan teknolojik gelişmeler, küreselleşme ve bilim anlayışında newtongil paradigmadan kuantum paradigmasına bilgi ekonomisini yaratan başlıca değişimler olarak sıralanabilir. Bu süreç içerisinde gelişmiş ülkelerin gelirleri gelişmekte olan ülkelere göre daha hızlı artmıştır. Teknolojik gelişmeleri ve beraberinde yenilikleri ortaya çıkaran gelişmiş ülkeler, özellikle 1980'lerden itibaren küreselleşme eğilimlerinin artması ile katma değeri yüksek malları gelişmekte olan ülkelere giderek daha fazla satarken, gelişmekte olan ülkelere katma değeri düşük olan ürünleri ithal etmişler ve bu durum aradaki farkın açılması sonucunu ortaya çıkarmıştır. Ayrıca gelişmiş ülkelere az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere doğru gerçekleşen doğrudan yabancı sermaye yatırımları da benzer sonucu yaratsa da bu yatırımlar her iki tarafın da işine gelmektedir. Gelişmekte olan ülkeler bu sayede tasarruf açıklarını kapatma fırsatını yakalamakta ve istihdamı artırmaktadırlar. Gelişmiş ülkeler ise özellikle gerek doğaya verilen zarar gerekse gelişmiş ülkelerde maliyetlerin yüksekliği nedeniyle yatırımlarını gelişmekte olan ülkelere yaparak maliyetlerini gelişmekte olan ülkelere yansıtmaya olanağını bulmaktadırlar. Yine 1980'lerden sonra finansal sermaye hareketlerinin liberalleşmesine bağlı olarak hız kazanan dolaylı sermaye hareketleri de gelişmiş ülkelerle gelişmekte olan ülkeler arasındaki farkın açılması sonucunu ortaya çıkaran bir başka etkidir. Sonuç olarak bu süreç içerisinde gelişmiş ülkelerde kişi başına milli gelir göreceli olarak daha fazla büyümekte, dünya üretim hacminde gelişmiş ülkelerin payı artmakta ve gelişmiş ülkelerle gelişmekte olan ülkeler arasındaki fark açılmaktadır. Çalışmada bu noktalardan hareketle öncelikle bilgi ve bilgi ekonomisi olguları ardından da uluslararası gelir dağılımının tarihsel gelişim süreci ve mevcut durumu ortaya konulmaya çalışılacaktır. Çalışma sonuç ve çözüm önerileri ile bitirilecektir.

* Yrd. Doç. Dr. Dokuz Eylül Üniversitesi, İİBF, İktisat Bölümü, selim.sanlisoy@deu.edu.tr

2. Bilgi ve Bilgi Ekonomisi

Uygarlık düzeyinin veya günümüz toplumsal yapısının gelmiş olduğu son aşama bilgi toplumu ya da bilgi çağı olarak ifade edilmektedir. Özellikle 1960'lı yıllardan sonra Amerika ve Japonya gibi sanayileşmelerini tamamlamış devletlerin toplumsal yapılarında önemli dönüşümlerin meydana geldiği görülmüştür. Söz konusu dönüşümler araştırmacılar tarafından inceleme konusu olmuş ve araştırmacılar, araştırma konusu olarak dikkate aldıkları ülkelerin toplumsal yapılarının sanayi toplumundan farklı bir takım özellikleri olduğunu ortaya koyarak yeni toplumsal yapıyı farklı kavramlarla isimlendirmişlerdir. Örneğin, Masuda "enformasyon toplumu", Bell "endüstri sonrası toplum" ve Drucker "bilgi toplumu" olarak tanımlamıştır. Araştırmacılar tarafından değişik tanımlamalar yapılsa da "bilgi toplumu, maddi mal üretiminden çok, bilgi üretiminin önemli olduğu; bu bilginin toplanması, işlenmesi, tekrardan üretilmesi ve dağıtılmasıyla ilgili faaliyetlerin arttığı bir toplum yapısıdır" (Şanlısoy, 1998: 169) şeklinde tanımlanabilir.

Bilgi toplumuna geçişle birlikte toplumsal bütünü tüm alanlarında dönüşümler ve değişimler gerçekleşmeye başlamıştır. Söz konusu değişimlere örnek olarak politik alanda, katılımcı demokrasinin ön plana çıkması, küresel işbirliklerinin artması, yerel yönetimlerin önem kazanması; sosyal alanda, eğitimin bireyselleşmesi ve sürekli hale gelmesi, cinsel rollerin benzeştiği aile tiplerinin ortaya çıkması verilebilir (Erkan, 1998: 110-111). Ancak bu çalışmanın konusu kapsamında en önemli değişimler ekonomik alanda yaşanan dönüşümlerdir. Bir yandan GSYH içinde diğer yandan istihdam içinde bilgi sektörünün payı yükselirken tarım ve sanayi sektörlerinin payları düşmüştür. Üretim teknolojisinde ve üretilen ürünlerde dönüşümler yaşanmıştır. Bu noktadan hareketle son yıllarda görülen değişimlerin de etkisi ile bilgi toplumunun ekonomik yapısı dijital ekonomi, yeni ekonomi, bilgi ekonomisi ve e-ekonomi gibi farklı ifadelerle isimlendirilmiştir. Bu çalışmada ise bilgi ekonomisi ifadesi tercih edilmiştir.

Bilgi, teknolojiyle beraber bilgi toplumunun en önemli ögesini meydana getirmektedir. Bu bağlamda bilgi ve bilgi üretimini gerçekleştirmeksizin ekonomik büyümenin ya da kalkınmanın gerçekleştirilemeyeceğini belirtmek gerekir.

Bilgi ekonomisi ifadesini daha iyi bir şekilde açıklamayabilmek için öncelikle bilgi kavramının incelenmesi daha uygun olacaktır. Türk Dil Kurumu bilgiyi "insan aklının erebileceği olgu, gerçek ve ilkelerin bütünü, bili, malumat" ya da "kurallardan yararlanarak kişinin veriye yönelttiği anlam" şeklinde tanımlamaktadır. Farklı bilgi türlerinin olması ve hatta bunların farklı şekillerde sınıflandırılması bilginin tanımı noktasında tek bir bilgi tanımının gerçekleştirilmesini zorlaştırmaktadır. Bunlarla beraber bilgi toplumu ve ekonomisinin analiziyle uyumlu bir bilgi tanımının ortaya konulması önemlidir. Bu noktadan hareketle D. Bell ve H. Erkan tarafından ortaya konulan tanımlamaların bu amaç doğrultusunda ön plana çıktığı görülmektedir. Bell bilgiyi; "telif hakkı ya da başka bir sosyal tanıma yoluyla onaylanmış, bir isme veya isim grubuna bağlı, nesnel olarak bilinen entelektüel bir mülkiyettir" şeklinde tanımlamaktadır (Bell, 1973: 175). Dikkat edilecek olursa Bell'in tanımının en önemli unsurlarından biri bilgiyi bir mülkiyet olarak görmesidir. Bu durum günümüzde fikri ve sınai mülkiyet haklarının giderek önem kazanması ile de uyumludur. Erkan ise bilgi toplumunun bilgisini bilişimsel bilgi olarak adlandırarak bilişimsel bilgiyi "bilgi teknolojileri içinde geleceğe yönelik işlenmiş bilgi" olarak tanımlamıştır (Erkan, 1998: 96). Bilginin özellikleri aşağıdaki gibi sıralanabilir (Erkan ve Erkan, : 7):

- Bilgi sürekli olarak kendi kendini yığılımlı bir şekilde yenileyen sınırsız bir üretim faktörüdür.
- Bilginin sürekli olarak kendini yenileyen bir üretim faktörü olma özelliği sanayi toplumuna göre gerçekleştirilmiş olan ekonomi biliminin tanımını değiştirmektedir. Sanayi toplumunda azalan verimler yasasına bağlı olarak, ekonominin, "kıt kaynakların sınırsız ihtiyaçlar arasında paylaşılmasını inceleyen bir bilim dalı" olarak tanımlanması bilgi toplumunda geçerliliğini yitirmektedir. Çünkü bilgi ekonomisinde temel üretim faktörü olan bilgi artık kıt bir kaynak değildir. Buna bağlı olarak da azalan verimler yasası geçerliliğini yitirmekte; aksine, artan bilgi ile artan verimler yasası geçerli hale gelmektedir.
- Bilgi; sermaye ve toprak gibi birbirine tamamlayan üretim faktörleri değil; aksine onların yerine ikame edilebilen bir üretim faktörü olma özelliği taşımakta bu da ekonomik faaliyetlerin artmasını ve hızlanmasını beraberinde getirmektedir.
- Bilgi; sermaye ve toprağa göre çok daha akışkandır, yer değiştirebilir, taşınabilir. Bilgi teknolojide yaşanan değişimlerle giderek daha hızlı taşınmaktadır.
- Bilgi paylaşılabilir ve bölünebilir.
- Üstelik toprak ve sermaye gibi özel mülkiyet konusu olup diğer insanları dışlamaz. Ancak bu özellik bilginin özellikle açık bilgi olması durumunda geçerlidir. Ancak daha önce de belirtildiği üzere bilgi fikri ve sınai mülkiyet hakları çerçevesinde mülkiyete konu olabilmektedir.

Bilginin bu özellikleri dikkate alındığında ekonomi bilminde de bir dönüşümün ortaya çıkması kaçınılmazdır. Drucker'a göre bilgiyi servet üretme sürecinin merkezine yerleştiren bir ekonomi teorisi gerekmektedir. Çünkü bugünün ekonomisini, büyümeyi, yeniliği ve ülkelerin gelişme süreçlerini ancak

böyle bir teori açıklayabilir (Drucker, 1994: 256). Dolayısıyla sanayi toplumunun ekonomik özelliklerini dikkate alan ekonomi teorisi bilgi ekonomisini ve özelliklerini ortaya koymakta başarısız olmaktadır.

Bilgi esas itibariye tüm ekonomik sistemlerin özünde bulunmaktadır. Bilgiye dayanmayan bir toplumsal ve ekonomik sistem tasarlanması olası değildir. Ancak günümüzde bilginin önemi giderek artmıştır. Uluslararası rekabette ve savaşta güç, bilgiyi üreten ve elinde bulunduranlardadır. Bilgi ekonomisiyle birlikte geleneksel ekonominin üretim faktörlerine yani emek, sermaye, girişimci ve toprağa yeni bir üretim faktörü olarak bilgi eklenmektedir. Böylece bilgi ekonomisini geleneksel ekonomiden farklılaştıran en önemli unsur bilginin bir üretim faktörü olarak ele alınması ve bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanılmasıyla bilginin üretiminde ve kullanımında meydana gelen artıştır (Dura ve Atik, 2002: 134).

Bilgi bazı kavramlar ile zaman zaman karıştırılmakta ya da birbirileri yerine yanlışlıkla kullanılabilir. Bu kavramlardan ilki "veri"dir. Veri, olaylara ilişkin nesnel gerçeklerin birbiriyle ilişkilendirilmemiş, yapılandırılmamış olarak kaydedilmesi hali olarak tanımlanmaktadır. Dolayısıyla veri biçimlenmemiş ve yorumlanmamış gözlemlere dayandığından çoğu kez anlamı olmayan gerçekler bütünü olarak da tanımlanmaktadır. Bilgi ile bir diğer kavram olan enformasyon ise verilerin karar alma sürecine destek olacak şekilde anlamlandırılmasıdır. Bilgi ise kullanılacak özelleşmiş enformasyon anlamına gelmektedir. Dolayısıyla herhangi bir konu hakkında elde edilen verilerin işlenmesi ile enformasyona ve bunun çeşitli alanlarda kullanılacak duruma getirilmesi ile de bilgiye ulaşılmaktadır. Dolayısıyla enformasyonun bilgi haline gelebilmesi için insan aklının işin içerisine girmesi gerekmektedir (Yumuşak vd, 2010: 7-8). Bu durum bu çalışmanın temel amacı olan yeni ekonomide uluslararası gelir dağılımının durumunu ve gelişim sürecini açıklamada kilit noktalardan birini oluşturacaktır. Çünkü bilgi üretiminin gerçekleştirilmesinde bilgi işçileri ön plana çıkmakta; gelişmekte olan ülkelerde bilgi işçilerinin yetiştirilememesi ya da toplam istihdam içinde paylarının düşüklüğü ülkeler arasındaki gelir eşitsizliğinin devamlılığını beraberinde getirmektedir.

Teknolojik alanda gelişmiş ülkelerde bilgi ve iletişim sektörlerinde gerçekleştirilen yatırımların etkisiyle söz konusu ülkelerin ekonomik yapılarında dönüşüm yaşanarak bilgi temelli ekonomiler olmuşlardır. Bilgi ve iletişim teknolojileri alanında gerçekleştirilen harcamalar ve yatırımlar beklenenin oldukça üstünde büyüme, istihdam ve verimlilik artışları sağlamıştır. Bilgi ve iletişim teknolojilerinin üretimine yönelik bu ekonomik yapı daha önce de ifade edildiği üzere bilgi ekonomisi, yeni ekonomi, dijital ekonomi gibi farklı kavramlarla ifade edilmiştir. Tapscott bilgi ekonomisini "gelecek için rekabet, yeni ürün ve hizmet yaratma kapasitesidir. Ve dün hayal edilemeyen ve belki bir gün sonra ortadan silinecek işletmeleri, yeni bir varlığa dönüştürme yetisidir" şeklinde tanımlamaktadır. (Tapscott, 1998: 39). Tapscott'un (1998: 40-66) bilgi ekonomisinin 12 trendi olarak ifade ettiği nitelikler:

Bilgi ekonomisidir: Bilgi temel üretim faktörüdür. Ayrıca bilginin üretilmesi ve kullanılması, yenilik ve icatlar servet ve refahın meydana gelmesinde en önemli belirleyicilerdir. Bilgi veya yenilik üretiminin devamlılığı esastır. Firmaların başarısı ve gelecekte varlıklarını devam ettirebilmeleri bilgi ve yeniliğin sürdürülebilirliğine bağlıdır. Öte yandan bu ekonomik yapılanma içerisinde üretilen ürünlerin içerdiği bilgi de giderek artmaktadır.

Dijital bir ekonomidir: Geleneksel ekonomide bilgi analog veya fizikseldi. Yeni ekonomide ise bilgi, bilgi iletişim teknolojileri ile çok hızlı ve düşük maliyetle aktarılan dijital bir yapıya dönüşmüştür.

Sanal bir ekonomidir: Bir takım faaliyetlerin dijital ve elektronik ortamlarda gerçekleştirilmesine sanallaşma denilmektedir. Bilgi ekonomisi ile birlikte sanallaşma kendini ekonomik faaliyetlerde de göstermektedir. Ekonomik yapıyı, kurumların yapısını, boyutlarını ve aralarındaki ilişkileri, dolayısıyla ekonomik faaliyetin bizzat kendisini değiştirmektedir.

Moleküler bir ekonomidir: Geleneksel firma yapıları yerini bireysel gruplar ile dinamik moleküllere ve ekonomik faaliyetin temelini oluşturan birimlere bırakmıştır. Bu durum yeni yönetim, organizasyon ve firma yapılarını ortaya çıkarmıştır.

Bilgi ekonomisi bir ağ ekonomisidir: İletişim ağlarıyla birimler arasında bütünleşik bir yapının ortaya çıktığı bir ekonomidir. Bilgi ve iletişim ağlarının ve özellikle internetin gelişmesi ve klasik ana bilgisayar sisteminden web tabanlı sisteme doğru gerçekleşen yeni yapılanma ekonomik faaliyetlerde de yapısal dönüşümleri ortaya çıkarmıştır. Bilgi teknolojileri ve iletişim ağlarında yaşanan gelişmelere bağlı olarak meydana gelen gelişmelere uyum sağlayabilen küçük ve orta ölçekli işletmeler zaman içinde büyük ölçekli işletmelerin sahip olduğu olanaklara ulaşabilmektedir. Bu durum küçük ve orta ölçekli firmalara küresel düzeyde pazar ve rekabet olanaklarını da beraberinde getirmektedir.

Bilgi ekonomisi araçları ortadan kaldırmaktadır: Bilgi ve iletişim teknolojileri sayesinde üreticilerin mal ve hizmetlerini nihai tüketiciye doğrudan ulaştırabilme imkanı artmaktadır. Bu durum bir yandan araçlara olan ihtiyacı ortadan kaldırırken diğer yandan maliyetleri düşürmektedir.

Bilgi ekonomisinin hâkim sektörü üçlü bir oluşumdur: Sanayi ekonomisinde otomotiv sektörü hakim sektörken; bilgi ekonomisinde hâkim sektör diğer tüm sektörlerin refah yaratıcı etkisini artıran bilgisayar, iletişim ve eğlence sektörlerinin bir araya gelmesi ile meydana gelen yeni medya sektörüdür. Bu bütünleşme tüm sektörleri etkilemekte hatta temel unsurlarından biri haline gelmiştir.

Bilgi ekonomisi yenilikçidir: Ürünlerin, süreçlerin, pazarlamanın ve insanların sürekli olarak yenilenmesini öngören yaklaşım yenilikçilik olarak tanımlanmaktadır. Firmaların varlıklarını devam ettirebilmeleri için söz konusu alanlarda mümkün olduğunca hızlı ve yenilikçi olmaları gerekmektedir. Dolayısıyla bilgi ekonomisinde giderek güçlenen rekabet koşullarında firmaların başarılı olmalarının ve varlıklarını sürdürebilmelerinin anahtarı yenilik ve yaratıcılıktır. Ancak bu, gerekli koşul olmakla beraber yeterli koşul değildir. Yenilik ve yaratıcılığın aynı zamanda sürdürülebilir olması gerekmektedir.

Bilgi ekonomisinde üretici ile tüketici farkı azalmaktadır: Sanayi toplumunun üretim tarzının önce Fordist daha sonra Post Fordist yapı içerisinde kitlevi üretime dayalı olduğu görülür. Bilgi ekonomisi ile beraber kitlevi üretimin yerine müşteri taleplerini daha çok dikkate alan hatta siparişe göre üretimin gerçekleştiği bir üretim tarzı ön plana çıkmaya başlamıştır.

Bilgi ekonomisi hızlı bir ekonomidir: Bilgi ekonomisi ile beraber ekonomik faaliyetlerin hızında artarak artan bir hızlanma söz konusudur. Bu durumun temelinde bilgi ve iletişim teknolojilerinde ortaya çıkan gelişmeler bulunmaktadır. Firmaların ve ekonomi politikalarını belirleyenlerin başarısı artan hızla ortaya çıkan bu değişimlere ayak uydurabilmelerine göre ortaya çıkmaktadır. Bilgi ekonomisinde “büyük balık küçük balığı yutar” atasözü geçerliliğini yitiriyor; “hızlı balık yavaş balığı yutar” anlayışı önem kazanıyor (Jennings ve Haughton, 2001: 22).

Bilgi ekonomisi küresel bir ekonomidir: Bilgi ve iletişim teknolojilerinde ortaya çıkan gelişmeler bir yandan küreselleşmeye hız kazandırırken diğer yandan küreselleşme ile birlikte bilginin yayılımı hız kazanmıştır. Karşılıklı etkileşim sonucu ekonomik faaliyetler küresel düzeyde gerçekleştirilir duruma gelmiştir.

Bilgi ekonomisi bazı sosyal problemleri de içermektedir: Bilgi toplumu ile beraber bir yandan sanayi toplumunun sorunlarına ilişkin çözümler geliştirilirken diğer yandan bu yeni yapı içerisinde kişilerin yalnızlaşması, bilginin kötüye kullanımı gibi kendine özgü bir takım sorunlar ortaya çıkmaktadır (Şanlısoy, 1999: 169).

Bilgi ekonomisi sürtüşmesiz bir ekonomidir: Alıcı ve satıcıları karşı karşıya getirme maliyetleri olarak adlandırılan sürtüşme maliyetleri bilgi iletişim teknolojilerinin ve buradaki değişime bağlı olarak ortaya çıkan elektronik ticaret ile oldukça azalmıştır. Bu durum söz konusu teknolojileri kullanan firmalara önemli maliyet avantajları sağlamıştır.

3. Bilgi Ekonomisinin Temel Öğeleri

Çalışmanın konusu dikkate alındığında bilgi ekonomisinin temel öğeleri oldukça önem arz etmektedir. Çünkü söz konusu öğelerin mevcudiyeti bir ekonominin yapısı hakkında karar verilebilmesini sağlamaktadır. Bir başka ifadeyle bilgi ekonomisi olma özelliği taşıyıp taşımadığı hakkında bilgi vermektedir. Öte yandan gerek durum analizleri gerekse politika önerileri açısından yol gösterici olacaktır. Bilgi ekonomisinin temel öğeleri (Kevük, 2011: 322; World Bank, 2004: 4):

3.1. Bilgi ve Yenilik

Daha önce de belirtildiği üzere bilgi ekonomisini diğer ekonomik sistem ya da sanayi ekonomisinden farklılaştıran en önemli nitelik gerek temel üretim faktörünün gerekse üretilen ürünün bilgi olmasıdır. Günümüzde bilgi, rekabet gücünü, politik gücü ve ekonomik gücü beraberinde getirmektedir. Dolayısıyla ülkelerin uluslararası arenadaki gücü de bilgiyi üretebilmeye bağlıdır. Bilgiye sahip olmak önemli olmakla beraber yeterli değildir. Zira başkasının ürettiği bilgiyi edinmek bir başka ifade ile satın almak, ekonomik birimlerin bilgiyi kendilerinin üretme olanağına sahip olmadığı takdirde bağımlılığı da beraberinde getirecektir. Bu bağımlılık bilgiyi üretmediğiniz sürece artarak devam edecektir. Bilgi ekonomisine geçişi sağlamış olan ülkeler üretim sürecinde geleneksel üretim faktörlerinin yerine bilgiyi ikame ederek hızlı bir şekilde büyüme olanağını elde etmişlerdir. Dolayısıyla bilginin sosyo-ekonomik gelişme açısından önemini fark ederek gerekli politikaları uygulayan Güney Kore, Tayland, Çin vb. bazı gelişmekte olan ülkeler de hızlı bir büyüme süreci yakalamışlardır (Işık ve Kılınç, 2013: 22).

3.2. Bilgi ve İletişim Teknolojileri

Bilgi ve iletişim teknolojileri kavramı ile bilgiye erişilmesi, toplanması, düzenlenmesi, saklanması, dağıtılması ve uygulanması işlevlerinde birbirleriyle ilgili parçalar kümesinden oluşan teknolojiler anlaşılmaktadır (Ekinci, 2006: 55). Bilgi ve iletişim teknolojilerinde meydana gelen gelişmeler bilgi ekonomisini ortaya çıkaran en önemli faktördür. Bilgi ve iletişim teknolojilerinde ortaya çıkan değişimler küreselleşme eğilimlerini hızlandırırken küreselleşme de gerek bilginin gerekse bilgi ve iletişim teknolojilerinin yayılmasını beraberinde getirmiştir. Dolayısıyla yeni piyasaların oluşması, uluslararası ticaretin ve rekabetin hızlanması gerçekleşmiştir (Brinkley, 2008: 15). Bilgi iletişim teknolojilerinde ortaya

çıkan ilerleme bir yandan ekonomik büyüme, vatandaş katılımı ve istihdam olanağı yaratma açısından önemli bir itici güç sağlarken diğer yandan ekonomilerin, hükümetlerin ve toplumların birçok açıdan yeniden şekillenmesini beraberinde getirmektedir (World Bank, <http://www.worldbank.org/en/topic/ict/overview>). Bu noktadan hareketle bilgi ve iletişim sektöründe meydana gelen değişimleri takip edemeyen işletmelerin ya da ekonomik birimlerin gelecekte tehlikeye girmektedir. Gelişmekte olan ülkeler açısından olay düşünüldüğünde bu ülkelerin küresel düzeyde varlık gösterebilmeleri bu alanda gerçekleştirecekleri alt yapı yatırımlarına bağlı olacaktır. Öte yandan bilgi ve iletişim teknolojilerinin üretimini gerçekleştirebilmeleri de dikkate alınması gereken bir başka önemli noktadır. Bu noktadaki başarısızlık bu ülkelerin dışa bağımlılığını ve ülke dışına doğru sürekli kaynak aktarımını beraberinde getirecektir.

Gelişmekte olan ülkelerde bilgi üretimini en önemli unsurlarından olan ar-ge faaliyetlerinin gerçekleştirilmesindeki önemli sorunlardan biri kaynak yetersizliğidir. Özellikle vatandaşlarının beslenmesini dahi yeterince gerçekleştiremeyen en düşük gelirli ülke grubunun durumu dikkate alındığında kaynak yetersizliği ve sorununun önemi daha da öne çıkmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerde bilgi üretiminde ortaya çıkan bir başka sorun; söz konusu ülkelerin bilgi ve teknoloji üretmek yerine onu satın alma kolaylığını tercih etmeleridir. Böylesi bir kolaycılık zamanla alışkanlığa da dönüşmektedir (İrmiş, 2006: 8). Ancak bu noktada akıldan çıkartılmaması gereken husus, bilgiyi arz edenlerin yalnızca kendilerinin belirlemiş oldukları bilgilerin sadece kendi istedikleri kadarını verecekleridir. Bu durumda günümüzde bilginin ticarileştiği dikkate alınacak olursa karımı sürdürülebilir kılmayı amaçlayan firmalarca bilgi tam olarak piyasaya sunulmayacaktır (İrmiş, 2006: 10).

Gelişmekte olan ülkelerle gelişmiş ülkeler arasında bilgi üretiminde gelişmiş ülkeler lehine gelişme sağlayan bir başka unsur yayın koşulları ile ilgilidir. Gelişmekte olan ülkelerin bilim adamları hazırlamış oldukları eserleri Batı Avrupa ve Amerika'da yayınlamayı tercih etmektedirler. Bu noktada Batı Avrupa ve Amerika uzun yıllardır birçok sektörde olduğu gibi bilimsel çalışmaların dünyaya yayıldığı dergilere sahip olduğundan kendilerine önemli fırsatlar sağlamaktadırlar. Bu ülkelerde faaliyet gösteren söz konusu dergilere sadece gelişmiş ülkelerden değil aynı zamanda gelişmekte olan ülkelere de bilimsel çalışmalar yayınlanması için yollanmaktadır. Söz konusu çalışmalar bu dergilerin hakem kurullarında yer alan akademisyenler tarafından değerlendirilmektedir. Buna bağlı olarak dünyanın pek çok yerinden gelen veriler değerlendirmeyi yapan akademisyenlerin elinde toplanarak sinerji etkisiyle daha kapsamlı ve bütünlükçü yeni teknik, fikir, bilgi ve teknolojilerin üretilmesi imkanı ortaya çıkmaktadır. Ardından söz konusu bilgiler-teknolojiler tekrar gelişmekte olan ülkelere yüksek bedellerle satılmaktadır (İrmiş, 2006: 5).

Bireyler arasında bilgi ve iletişim teknolojilerine ulaşma olanaklarının farklılığı dijital ya da sayısal uçurum olarak adlandırılmaktadır. Bilgi ve iletişim teknolojilerinin üretim sürecinde kullanılması iki kanaldan gelir eşitsizliklerini ortaya çıkarma potansiyeline sahiptir. Birinci kanal ekonomik alanda bilgi ve iletişim teknolojilerinin giderek daha fazla kullanılması bunları kullanma bilgi ve becerisine sahip işgücüne olan talebi dolayısıyla da bu grubun gelirini artırmaktadır. Bununla beraber ikinci kanal olarak üretim sürecinde giderek daha fazla bilgi ve iletişim teknolojilerini ya da teknoloji yoğun sermaye mallarının kullanılması özellikle vasıfsız işgücüne olana talebi azaltmakta dolayısıyla da bu grubun geliri mevcut ücret düzeylerinin düşmesi yönünde de bir baskı doğurmaktadır (Rodríguez and Wilson, 2000: 32).

3.3. Bilgi İşçileri

Bilgi toplumu ile beraber toplumsal bütünü birçok alanında değişim yaşanmıştır. Bu değişimlerden bir tanesi de üretim faktörlerinden işgücüne ilişkindir. Sanayi toplumundan bilgi toplumuna geçiş ile beraber istihdam yapısına ve işgücünün niteliğine ilişkin önemli dönüşümler meydana gelmiştir. İstihdam açısından durum incelendiğinde esnek istihdam tiplerinin ortaya çıktığı, evden çalışmanın yaygınlaştığı ve toplam istihdam içinde bilgi sektörünün payının artarken diğer sektörlerin payının azaldığı görülmüştür.

Çalışmanın konusu açısından daha önemli bir değişim de işgücüne ilişkin olarak yaşanmış ve yeni bir işgücü profili oluşmaya başlamıştır. Drucker (1994: 16) ortaya çıkan bu işgücü profilini "bilgi işçisi" olarak nitelendirmiştir. Bilgi işçileri; bilgi üreticileri (bilim adamları, teknokratlar, mühendisler, doktorlar, hukukçular, vb) bilgi iletilicileri ve taşıyıcıları (öğretmenler, kütüphaneciler, iletişimciler, vb) bilgi işleyicileri (idari ve sekreteryaya hizmetleri çalışanları, vb) ve alt yapı personeli (donanım operatörleri, bakım-onarım personeli vb) olarak büyük bir çalışanlar grubundan meydana gelmektedir (Reese, 1988: 216; akt. Bozkurt, 125). Bilgi ekonomisinin temel nitelikleri dikkate alındığında yenilik yaratma sürecinin, yaşam boyu öğrenimin devamlılığının gerçekleştirilmesi bilgi işçilerinin en önemli görev ve sorumlulukları arasında yer almaktadır. Bilgi toplumunda işgücü; bilgi ve iletişim teknolojilerine ulaşımının olup olmamasına, bilgisayar okuryazarlığının durumuna göre sınıflandırılmaya başlanmıştır. Buna göre (Türkiye Bilişim Şurası, 2004: 160):

1. Bilgi Yoksunu Emek: Bilgi teknolojilerine erişimi ve dolayısıyla katılımı da olmayan emek (yoksul sınıf).

2. Bilgiye Erişme Becerisinden Yoksun Emek: Bilgisayar altyapısına ve bilgiye ulaşma imkanına sahip ancak bilgisayar okuryazarlığı olmayan dolayısıyla katılımı da olmayan emek (varlık içinde yoksul sınıf).
3. Bilgi Tüketicisi Emek: Bilgisayar okuryazarlığı olan, bilgisayar tabanlı bilginin kullanıcısı olan dolayısıyla katılımı, müdahalesi ve tüketimi olan emek (okur-yazar sınıf).
4. Bilgi İşçisi: Hizmet sektöründe çalışma becerisine sahip ve sayısal bir kar payı beklentisi içinde olan bilişim teknolojileri uzmanlarıdır (hizmet eden sınıf).
5. Yenilikçi Üretken Sınıf: Üretim araçlarını ve hizmet eden sınıfı istihdam eden sınıf (hizmet üreten sınıf).

Bilgi ekonomisine geçiş sürecinde olan bir ekonomide son üç gruptaki emek miktarı sürecin başarısı için oldukça önemlidir. Öte yandan bilgi ekonomisi ile beraber niteliksiz emeğe olan talep azalırken, ekonomik yapıda yaşanan dönüşüme bağlı olarak bilgi işçisine talep giderek artmaktadır (Spliach, 1994: 59). Reinhardt vd. (2011: 11) tarafından gerçekleştirilen sınıflandırma kapsamında bilgi işçileri 10 farklı görevde çalışarak Tablo 1 de belirtilen bilgi faaliyetlerini yerine getirebilirler.

Tablo 1: Bilgi İşçisi Rollerinin Sınıflandırılması

Rol	Tanım	Gerçekleştirilen Bilgi Faaliyetleri
Kontrolcü (Controller)	Temel enformasyon çerçevesinde organizasyonel performansını izleyen kişilerdir.	Analiz, Yayma, Enformasyon Organizasyonu, Gözlemeleme (monitoring)
Yardımcı (Helper)	Bir problemi çözdüğü zaman elde ettiği bilgiyi diğer insanlara aktaran kişilerdir.	Yetkilendirme, Analiz, Yayma, Geri besleme, Enformasyon Arama, Öğrenme, Ağ çalışması
Öğrenici (Learner)	Kişisel beceri ve rekabet üstünlüğünü geliştirmek için bilgiyi alan kişilerdir.	Edinim, Analiz, Uzman Araması, Enformasyon Araması, Öğrenme, Hizmet Arama
Bağlayıcı (Linker)	Farklı kaynaklardan gelen bilgileri bağlayarak yeni bilgiler üreten kişilerdir.	Analiz, Yayma, Bilgi Bulma, Bilgi Organizasyonu, Bağlantı Çalışması
Ağcı (Networker)	Kendileri ile benzer alanlarda çalışan kişileri ve organizasyonları bulup bu kişilerle bilgi paylaşımı için işbirliği yapan kişilerdir.	Analiz, Yayma, Uzman Bulma, Gözlemeleme, Bağlantı Çalışması, Servis Bulma
Organizeci (Organizer)	Kişisel veya organizasyonel planlama ile ilgilenen kişilerdir	Analiz, Bilgi Bulma, Gözlemeleme, Bağlantı Çalışması
Alıcı/Toplayıcı (Retriever)	Verilen bir başlık ile ilgili bilgi toplayan kişilerdir.	Edinme, Analiz, Uzman Bulma, Bilgi Bulma, Bilgi Organizasyonu, Gözlemeleme
Paylaşıcı (Sharer)	Bir toplulukta bilgiyi yayan kişilerdir	Yetkilendirme, Eş-Yetkilendirme, Yayma, Bağlantı Sağlama
Çözücü (Solver)	Karşılaşılan problemlere çözüm bulan kişilerdir.	Edinim, Analiz, Yayma, Bilgi Bulma, Öğrenme, Servis Bulma
İzleyici (Tracker)	Organizasyonel veya kişisel boyuttaki faaliyetleri izleyerek problem olabilecek faaliyetleri önceden belirleyen kişilerdir.	Analiz, Bilgi Bulma, Gözlemeleme, Bağlantı Sağlama

Bilgi ve iletişim sektörünün doğrudan yarattığı istihdam fırsatlarının yanı sıra hemen hemen tüm sektörlerde bu teknolojileri kullanan bireylere ve dolayısıyla bilgi işçilerine olan talep artmaktadır (Meçik, 2013: 125). Bir ekonomide bilgi işçileri yalnızca bilgi ve iletişim sektöründe istihdam edilmemektedir. Değişik sektörlerde teknolojik değişimleri gerçekleştiren, geliştiren ve mevcut sistemlere uyarlayan yine bilgi işçileridir. Bu noktadan hareketle bilgi işçilerinin bilgi ekonomisinin en önemli ögesi olduğu söylenebilir. Ayrıca bu çalışmanın temel konusu olarak bilgi işçilerinin mevcudiyeti gelişmekte olan ülkelerle gelişmiş ülkeler arasındaki farklılığın açıklanmasında da kilit bir rol üstlenmektedir. Daha önce de belirtildiği gibi ülkeler veya şirketler edinmek istedikleri bilgi iletişim teknolojilerini ya da bilgiyi üretenlerden satın alabilirler. Fakat bilgi işçilerinin nitelikleri ve yaşam alışkanlıkları dikkate alındığında bilgi işçilerinin gelişmiş ülkelere doğru akışkanlığının sağlanması pek mümkün değildir. Dolayısıyla ülkelerin ihtiyaç duydukları bilgi işçilerini kendilerinin yetiştirmesi gerekmektedir. Ancak gelişmekte olan ülkeler bilgi toplumunun ihtiyaç duyduğu yenilikçi, yaratıcı analitik düşünce yeteneğine sahip, sentez yeteneği olan bu bilgi işçilerini özellikle eğitim sistemlerinden kaynaklanan sorunlar nedeniyle yeterli sayıda yetiştirememektedir (Şanlısoy, 2015: 101-102). Söz konusu durumun daha vahim tarafı ise kıt kaynaklarla az sayıda yetiştirilen bilgi işçileri beyin göçüne bağlı olarak gelişmiş ülkelere gitmeyi tercih edebilmektedir.

Küreselleşmeyle birlikte küresel şirketlerin gerek sayı bakımından gerekse hacim bakımından büyümesi gelişmiş ülkelerin beşeri sermayeye bir başka ifade ile bilgi işçisine olan taleplerini artırmaktadır. Buna bağlı olarak da bilgi işçisi işgücü piyasası da küreselleşmektedir. İkinci Dünya Savaşı ile 1970'li yıllar arasında gerçekleşmiş olan işgücü hareketliliği günümüzde yapısal bir değişiklik yaşamıştır. Günümüzde işgücü hareketliliği sayı bakımından azalmış olsa da yetiştirilme maliyeti oldukça yüksek olan bilgi işçilerinin hareketliliği ön plana çıkmıştır. Küresel şirketlerin rekabet güçlerinin giderek artması diğer ülkelere bilgi işçilerini temin edebilme olanağını beraberinde getirmektedir. Ancak bu esnada gelişmekte olan ülkelerin beyin göçüne katılan insan gücünü eğitmede harcadıkları kaynakların toplamı, gelişmiş ülkelerin bu ülkelere tahsis ettikleri kalkınma yardımlarının çok üzerindedir. Dolayısıyla beyin göçü gelişmekte olan ülkelere yönelik bir kalkınma yardımı işlevi gibi ortaya çıkmaktadır

(Ersel, 2003: 717-718). Bir başka ifadeyle gelişmekte olan ülkelerden gelişmiş ülkelere doğru kaynak aktarımı gerçekleşmektedir.

Gelişmekte olan ülkelerden gelişmiş ülkelere doğru gerçekleşen beyin göçünün en önemli nedeni dünya ekonomisinin dual bir yapıya sahip olmasıdır (Barışık, 2003: 725). Bir tarafta bilgi toplumuna geçmiş, şehirleşme sürecini yaşamış, düzenli ve sistemli bir hayatı sağlayan, sosyo-kültürel olanakların bulunduğu ülkeler, diğer tarafta hala sanayi toplumuna dönüşümünü bile tamamlayamamış, bunun sancılarını yaşayan, demokrasi kültürünün yerleşmediği, insan hakları noktasında sıkıntıların bulunduğu, sosyo-kültürel ve ekonomik olanakların kısıtlı olduğu, düşünce ile ifade özgürlüğünün kısıtlandığı ve siyasal istikrarsızlıkların yaşandığı gelişmekte olan ülkeler bulunmaktadır. Dünya ekonomisinin bu dual yapısı bilgi işçileri üzerinde etkili olarak beyin göçünü ortaya çıkarmaktadır. Tansel ve Güngör (2003: 704), Türkiye Örneğini dikkate aldığı çalışmada beyin göçünün nedenlerini yurtdışına eğitime giden öğrenciler için yurtdışındaki sistemli ve düzenli yaşam tarzı olduğu, yurtdışında çalışanların Türkiye'ye geri dönmemesinin nedeni ise ülkede yaşanan ekonomik ve politik istikrarsızlıklar olduğu sonucuna ulaşmıştır.

3.4. Bilgi Ekonomisinin İçinde Gelişebileceği Uygun İş İklimi

Bilgi ve yenilik üretiminin sanayi ekonomisinde gerçekleştirilen üretim yapısından ayırt edici bir özelliği batık maliyet oranının buna bağlı olarak da riskin oldukça yüksek olmasıdır. Dolayısıyla yeniliklerin geliştirilmesinde riskin minimize edilebilmesi için istikrarlı, geleceğin tahmin edilebilir olduğu bir iş ikliminin yaratılması büyük bir öneme sahiptir. Gelişme yolunda hareket etmek isteyen ülkeler söz konusu iş ikliminin sağlanabilmesi ile ilgili düzenlemeleri, kanunları, yönetmelikleri ve kurumları oluşturmalıdır (World Bank, 2004:9).

Bilgi ekonomisinin en önemli özelliklerinden biri, yenilik girişimlerine finansal desteklerin sağlanabileceği piyasa yapılarının varlığıdır. Bu piyasa yapıları sigorta fonları ya da diğer büyük yatırımcıların yüksek risk-yüksek getiri alanlarına önemli miktarda fon aktarması anlamına gelen risk sermayesi fonları, yeni şirketlerin hızla halka arzına imkan veren borsalar gibi faktörlerden oluşmaktadır (Aktan ve Vural, 2004:136).

Bilgi ve yenilik üretiminde riskin yüksek olması ve ürünün taklit edilme ihtimalinin bulunması yeniliklerin hukuksal olarak korunmasını gerektirmektedir. Dolayısıyla fikri ve sınai mülkiyet haklarının korunmasına yönelik hukuksal düzenlemelerin gerçekleştirilmesi yeniliklerin ortaya çıkarılması ve sürdürülebilirliği dikkate alındığında büyük önem arz etmektedir.

Yenilik ortamının yaratılmasına ilişkin bir başka nokta yenilik merkezlerinin kurulması ve desteklenmesi ile ilgilidir. Üniversite-sanayi işbirliklerinin oluşturulması, teknokent ve teknoparkların kurulması, ar-ge faaliyetlerinin desteklenmesi yeniliklerin ortaya çıkarılmasında oldukça önemlidir.

Yeniliklerin geliştirilmesine ilişkin iş iklimleri açısından gelişmiş ülkelerle gelişmekte olan ülkeler karşılaştırıldığında gelişmiş ülkelerin büyük avantajlara sahip olduğu bilinmektedir. Bu durum yeniliklerin oluşturulması ve ticarete konu olması ile gelişmiş ülkelerle gelişmekte olan ülkeler arasında farkın açılmasını beraberinde getirmektedir.

4. Bilgi Ekonomisinin Uluslararası Gelir Dağılımı Üzerine Etkileri

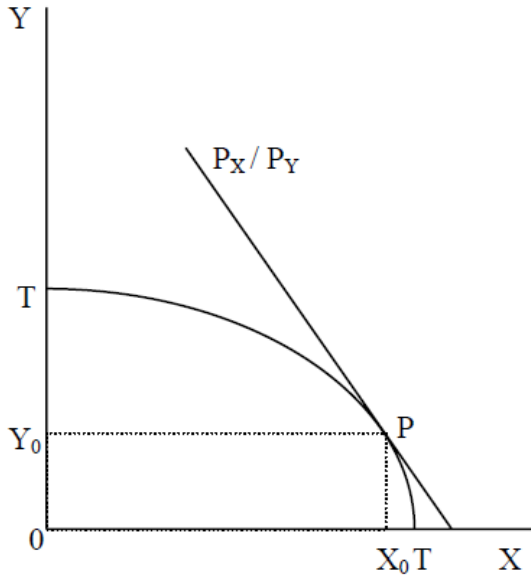
Bilgi ekonomisi, ekonominin tüm alanlarında olduğu gibi gelir dağılımı üzerinde de etkili olmaktadır. Bilgi işçilerinin yüksek ücretlerle çalışıyor olması, vasıfsız işgücüne olan talebin giderek azalması işgücü içerisinde gelir farklılıklarını ortaya çıkarmaktadır. Öte yandan gerek sektörel gerek fonksiyonel gerekse kişisel gelir dağılımı, ekonomilerin yaşadığı bu yapısal değişimden etkilenmektedir. Gelir dağılımındaki değişim ayrıca mekân boyutunda da ortaya çıkmaktadır. Ülke içindeki gelir dağılımı bilgi üretiminin gerçekleştiği bölgeler lehine gelişmektedir. Bilgi ekonomisinin gelir dağılımı üzerindeki etkisi aynı zamanda küresel boyutta da kendini göstermektedir ve söz konusu etkinin incelenmesi bu çalışmanın temel amacını oluşturmaktadır. Çalışmanın bu kısmında bilgi ekonomisinin uluslararası gelir dağılımı üzerine etkilerinin hangi kanallarla ortaya çıktığı üzerinde durulmaya çalışılacaktır.

4.1. Artan Verimler ve Dış Ticaretin Etkisi: Bilgi Ekonomisinin İktisat Teorisine Yansımaları

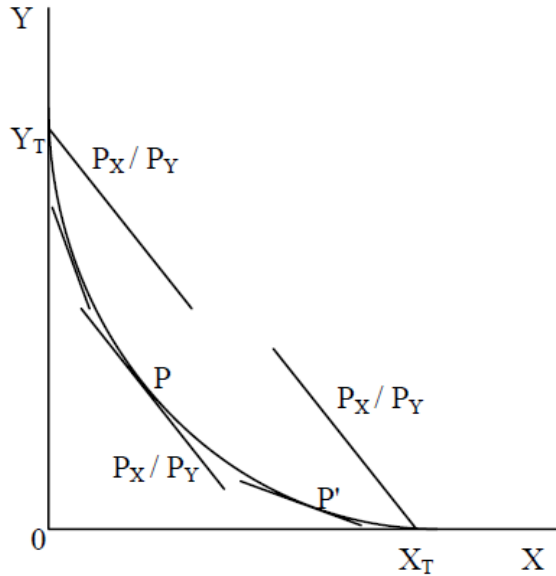
Burada bilgi ekonomisinin iktisat teorisi üzerine olan etkilerinin tümünün ortaya konulması yerine çalışmanın amacı doğrultusunda daha öne çıkan etkilere değinilmesi tercih edilmiştir.

Standart iktisat teorisi açısından bütün ekoller üretim sürecinde kısa dönemde azalan verimler yasaının geçerli olacağını kabul ederler. Bir başka ifade ile üretim sürecinde değişken faktör kullanımı arttıkça toplam üretim miktarı önce artarak, sonra giderek daha az oranlarda artar. Bu durum kendisini maliyetler üzerinde de gösterir. Dolayısıyla gerek ortalama gerekse marjinal maliyet eğrileri önce azalır sonra artmaya başlarlar. Sonuç olarak marjinal maliyetin artan bölgesinde olmak üzere marjinal maliyetin marjinal hasıllata eşit olduğu noktada dengeye gelinir. Bu durumun uluslararası iktisat teorisine yansımaları incelendiğinde ülkelerin mukayeseli üstünlüğe sahip oldukları mallarda ancak kısmi uzmanlaşmaya gidebilecekleri sonucu ortaya çıkmaktadır. Çünkü iki mallı bir modelde, ülke bir malın üretimini ancak marjinal maliyetin fiyata eşit olduğu noktaya kadar yani marjinal dönüşüm oranının bu malların nisbi

fiyatlarına eşitleninceye kadar üretimini arttırabilecek, geriye kalan üretim faktörleri de ithal ikamesi mallara ayrılacaktır. Böylece tarım ülkeleri kısmen de olsa sanayi malları üretme fırsatı yakalamış olmaktadır (Acar, 2000: 3). Bir başka ifadeyle sanayi toplumu aşamasında gelişmekte olan ülkeler de katma değeri yüksek olan mallardan bir miktar üretebilme fırsatı yakalamıştır. Bu durum genel denge analizleri yardımıyla açıklanabilir. Katma değeri düşük olan X ve katma değeri yüksek olan Y olmak üzere iki mal üretilen, azalan verimler yasaının geçerli olduğu bir ekonomide orijine göre iç bükey olan bir dönüşüm eğrisi elde edilir. Uluslararası ticaret hadlerini gösteren P_X/P_Y doğrusu analitik düzleme eklendiğinde üretim bileşimini gösteren nokta (P noktası) elde edilmiş olur. Bu durumda söz konusu ülke gelişmekte olan bir ülke ve X malı katma değeri düşük, Y malı katma değeri yüksek bir mal ise söz konusu ülke kısmi uzmanlaşmaya giderek katma değeri yüksek olan Y malından $0Y_0$ kadar üretme olanağı yakalamıştır.

Şekil 1: Azalan Verimler Yasası ve Kısmi Uzmanlaşma
Kaynak: Acar, 2000: 13

Şekil 2: Artan Verimler Yasası ve Tam Uzmanlaşma
Kaynak: Acar, 2000: 13

Bilgi ekonomisi ile beraber sanayi toplumu için geçerli olan bu durum değişmektedir. Bunun nedeni bilginin bir üretim faktörü olarak ortaya çıkmasının üretimde artan verimleri beraberinde getirmesidir. Geleneksel iktisat teorisi üretim faktörlerini kıt olarak kabul ediyordu ve bu durum azalan verimler yasaını ortaya çıkarıyordu. Ancak bir üretim faktörü olarak bilgi; kullanıldıkça, paylaşıldıkça verimliliği artan paylaşıldıkça çoğalan üretim faktörü olma özelliğine sahiptir. Dolayısıyla kendi kendini sürekli kümülatif olarak yenileyen sınırsız bir üretim faktörüdür. Böylece sürekli olarak artan bilgi, üretimde artan verimleri de beraberinde getirmektedir (Erkan ve Erkan, 2004: 357-358).

Bilgi Ekonomisinde artan verimlerin ortaya çıkmasının uluslararası ticaret üzerine etkilerini genel denge yaklaşımı ile de ortaya koymak mümkündür. Bilgi ekonomisinde artan verimler kanunu geçerli olduğundan dönüşüm eğrisi Şekil 2 deki gibi orijine göre dışbükey olacaktır. Böylece fırsat doğrusuyla, dönüşüm eğrisinin teğet oldukları nokta, kararlı bir denge noktası olmayacak, ülke X malının üretimi XT noktasına kadar devam ettirecektir. Böylece ekonomi "tam uzmanlaşmaya" gitmiş olacaktır. Bilgi yoğun mal üreten ülkeler katma değeri yüksek olan malın üretiminde; diğer ülkeler ise katma değeri düşük olan malın üretiminde uzmanlaşacaklardır. Böylece ticaretin rantları, gelişmiş ülkelerde toplanacak, uluslararası gelir dağılımı gelişmekte olan ülkeler aleyhine bozulacaktır (Acar, 2000: 14)

Gelişmekte olan ülkelerin katma değeri yüksek ürünler üretmeleri gelişmekte olan ülkelerin ise göreceli olarak katma değeri düşük olan ürünler üretmeleri dış ticaretin gelişmiş ülkeler lehine gelişmesini beraberinde getirecektir. Öte yandan gelişmekte olan ülkelerin üretmiş olduğu ürünlerin gelir talep elastikiyetinin daha düşük olduğu kabul edilirse, (tarımsal ürünlerde olduğu gibi) bu durum özellikle lüks, markalaşmış (ki markalaşma yeni bir pazarlama stratejisi geliştirilmesi ve sürdürülebilir kılınması anlamında aslında bilgi üretimine bir örnektir) ve tabii ki yine katma değeri yüksek olan ürünler üreten gelişmiş ülkelerin dış ticaretten daha kazançlı çıkması sonucunu ortaya çıkaracaktır. Çünkü iki ülke grubunun da gelirin aynı düzeyde arttığı kabul edildiğinde gelişmekte olan ülkeler artan gelirlerinden giderek daha önemli bir kısmını gelişmiş ülkelerin ürettikleri mallara ayıracaklardır. Ayrıca bu noktada Veblen etkisinin gelir düzeyi düşük olan gruplarda etkili olduğu unutulmamalıdır.

Bilgi ekonomisine geçiş aşlında ülkedeki gelir dağılımı üzerinde de etkili olacaktır. Artan verimlerin geçerli olması durumunda, en verimli endüstriler, marjinal maliyeti en hızlı şekilde sifıra eşitleyen endüstriler olacaktır. Bu durumda toplam üretim artma yerine azalma eğilimi ortaya çıkacaktır. Hatta

teknolojik gelişmeden daha az yararlanan verimlilik artışı düşük olan firmalar ve endüstriler, daha fazla üretim yapacaklardır. Bu durum ticaret hadlerinin onların aleyhine gerçekleşmesine neden olacaktır (Acar, 2000: 12-13). Bilgi üretiminde (ya da sayısal mal üretiminde) malı geliştirmenin maliyeti yüksektir. Ancak daha sonra onu kopyalamanın ve benzerlerini piyasaya sürmenin maliyeti son derece düşüktür. Bu nedenle marjinal maliyet çok hızlı bir şekilde oldukça düşük düzeylere hatta sıfıra yakın hale gelmektedir (Adaçay, 2008/2009: 13). Bu durum bilgi sektörünün ürettiği mallar ile diğer sektörlerin ürettiği malların karşılaştırılması durumunda ticaret hadlerinin bilgi sektörü lehine gelişeceğini göstermektedir. Ayrıca olgu gelir dağılımı açısından dikkate alındığında sektörel gelir dağılımı bilgi sektörü lehine, fonksiyonel gelir dağılımı açısından bilgi işçileri lehine ve uluslararası gelir dağılımının ise söz konusu malları üreten gelişmiş ülkeler lehine değişeceği sonucuna ulaşılabilir.

4.2. Küreselleşmenin Uluslararası Gelir Dağılımı Üzerine Etkileri

Farklı düşünürler tarafından farklı açılardan ele alınarak farklı tanımları yapılsa da küreselleşme; teknolojik gelişmelere paralel çeşitli mal, hizmet, sermaye-para, emek ve bilgi gibi akımların hızlı bir şekilde hareket ederek, sınırları aşmaları sonucu ekonomik, politik, kültürel ilişkilerin değişime uğradığı ve etkileşime girdiği bir süreç olarak tanımlanabilir (Erkan vd., 2007: 9-10). Bilgi ekonomisi, küreselleşmenin ekonomik ayağını oluşturan ekonomidir. 1994 yılında internetin icadıyla beraber bilgi ekonomisi Dünya ekonomi konjonktüründeki yerini sağlamlaştırmıştır. Ekonomik alanda ortaya çıkan serbestleşme eğilimleri teknoloji akım ve transferlerinin küresel düzeyde aktarımını sağlayarak bilgi ekonomisinin yayılmasına olanak sağlamıştır. Küreselleşme aynı zamanda bilgi ekonomisinin gelişimine de hız kazandırmıştır. Öte yandan bilgi ekonomisinin ve teknolojilerinin giderek yaygınlaşması da küreselleşmeye hız kazandırmıştır. Dolayısıyla aralarında karşılıklı ve kümülatif bir etkileşim vardır.

Küreselleşmenin ekonomik, politik, sosyal ve kültürel boyutları olmasına rağmen bu çalışmanın kapsamında küreselleşmenin özellikle ekonomik boyutu üzerinde durulmaya çalışılacaktır. Şenses (2004: 1) ekonomik açıdan küreselleşmeyi mal ve hizmetlerin, üretim faktörlerinin teknolojik birikimin ve finansal kaynakların ülkeler arasında serbestçe dolaşabildiği, faktör, mal, hizmet ve finans piyasalarının giderek bütünleştiği bir süreç olarak tanımlamaktadır. Küreselleşmenin özellikle gelişmekte olan ülkelerle gelişmiş ülkeler üzerindeki etkileri ortaya konulurken sürecin çoğunlukla uluslararası ticaret ve sermaye akımları boyutu üzerinde durulmaktadır. Bu çalışmada da kapsamın çok fazla genişlememesi açısından küreselleşmenin daha çok bu boyutları dikkate alınacaktır. Küreselleşmenin ülkeler üzerindeki etkileri üzerinde iktisatçıların bir görüş birliğine vardığı söylenemez. Bununla beraber en yaygın görüş küreselleşmenin hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde yaşam standartlarını yükselteceği yönündedir. Ancak bu görüş doğru olsa bile uluslararası gelir dağılımının gelişmekte olan ülkeler lehine ya da aleyhine değişmeyeceğini göstermez. Çünkü dünya ölçeğinde artan üretimin paylaşımının nasıl olduğu bu noktada önem kazanmaktadır.

Literatürdeki yaklaşımlar çerçevesinde ekonomik küreselleşme üç bölüme ayrılabilir (Adıgüzel, 2011: 100).

- a. Ticaretin küreselleşmesi,
- b. Finansal küreselleşme,
- c. Yatırımın ve üretimin küreselleşmesi

Ekonomik küreselleşmenin mal ticareti yönünden uluslararası gelir dağılımı üzerine etkilerine yukarıda değinildi. Ancak belki de belirtilmesi gereken bir başka nokta bu durumun ülke içindeki gelir dağılımı üzerine de etkilerinin olacağıdır. Ülke içinde teknolojik değişimlerin yaşanmasıyla ya da üretim sürecinde yeniliklerin ortaya çıkmasıyla beraber bilgi işçilerine olan talep artmaktadır. Bu durum bu grubun gelirlerini artırırken vasıfsız işgücüne olan talep azalmakta ve bu grubun geliri düşmektedir. Öte yandan ürünlerin yaşam süreleri ve özellikle vasıfsız işgücüne dayalı olarak üretilebilmeleri dikkate alındığında bu ürünler bir süre sonra gelişmekte olan ülkelerde daha düşük ücretler ve dolayısıyla daha düşük maliyetlerle üretilmeye başlanacaktır. Böylece bu ürünlerin gelişmekte olan ülkelere ithalatını gerçekleştiren gelişmiş ülkelerde vasıfsız işgücüne olan talep giderek düşecek bu grup içerisinde işsizlik artma eğilimi içerisine girecektir. Freeman'a göre (1995: 16) gelişmiş ülkelerdeki vasıfsız işçilerin ücretleri ve istihdam payı küresel vasıfsız işgücü arzı tarafından belirlenmektedir.

Küreselleşme açısından uluslararası gelir dağılımını etkileyen bir başka nokta finansal küreselleşmedir. Finansal küreselleşme ulusal finans piyasalarını ayıran sınırların ortadan kalkması, finans piyasalarının çeşitli kontrol ve sınırlamalardan arındırılarak uluslararası rekabete açılması, piyasaların konvertibiliteye sahip olmaları, kurların dalgalanmaya bırakılması, uluslararası sermaye akımlarının artması ve yatırım fonları ile yatırım ortaklıkları gibi yeni kurumsal yatırımların finans piyasalarındaki rollerinin artması şeklinde tanımlanmaktadır (Adıgüzel, 2011: 101). Bilgi ekonomisi ile beraber bilgi iletişim teknolojilerinde ortaya çıkan gelişmeler finansal küreselleşmeye hız kazandırmıştır. Dolayısıyla uluslararası finansal piyasalarda meydana gelen bu büyümeye bağlı olarak fonlar daha yüksek getiri arayarak hızla bir

yerden başka bir yere hızla gitmektedir. Gelişmekte olan ülkeler tasarruf açıklarına bağlı olarak oluşan cari açıkları ve bütçe açıklarını yabancı tasarruflarla yani kısa vadeli portföy yatırımları ile kapatmaya çalışmaktadırlar. Bu nedenle de gelişmiş ülkelere göre göreceli olarak getiri oranlarını yüksek tutmuşlardır. Bu durum gelişmekte olan ülkelere doğru kaynak aktarımını meydana getirmiştir. Ayrıca buna bağlı olarak gelişmekte olan ülkelerde yükselen faiz oranları kaynak tahsisinde etkinliğin azalması sonucunu da yaratmıştır.

Finansal küreselleşme sürecinde reel ekonomi ile finansal ekonominin birbirinden kopmuş olması eleştiri konusu olmaktadır. Finans sektörünün temel görevinin reel sektörün ihtiyaç duyduğu fonu sağlaması olduğu dikkate alındığında finans sektörünün görevini tam olarak yerine getirmediği ifade edilebilir. Üretim kaygılarından bağımsızlaşan finansman sermayesi dünyayı bütünleşmiş bir pazar haline dönüştürerek maksimum spekülasyon kazanç elde etmek çabası içerisine girmiştir (Şaylan, 1997: 408). Öte yandan gelişmekte olan ülkelerin çoğunda, yurtiçi borcun ve finansal kurum yükümlülüklerinin önemli bir miktarı yabancı para birimleri cinsinden belirlenmiştir. Bu durumda, döviz kurlarındaki dalgalanmalar finansal ve finansal olmayan kurumların bilançolarını etkilemek suretiyle toplam üretim miktarı üzerinde de önemli etkiler yaratabilmektedir (Aydın ve Kara, 2012: 24).

Özellikle 1990'dan sonra gelişmiş ülkeler çeşitli fonlarda biriken kaynaklarını geliştirmekte olan ülkelere aktararak yüksek getiriler elde etmişlerdir. Ancak sadece paradan para kazanma ilkesine dayalı olarak meydana gelen bu fon hareketliliği üretime doğrudan önemli bir katkısının olmamasının yanı sıra gelişmekte olan ülkelerin piyasalarının zarar görmesine de neden olmuştur. Böylece 1980'lerde ABD ve İngiltere önderliğinde IMF gibi uluslararası kuruluşların da etkisiyle tüm dünyaya yayılan finansal küreselleşme, finansal krizlere de kapı aralamıştır (Yılmaz vd, 2005: 94). Söz konusu fonlar Türkiye örneğinde de olduğu gibi en ufak bir risk tehlikesinde geliştirmekte olan ülkeleri terk etmiş ve bu, söz konusu ülkelere krizlerin ortaya çıkmasına veya derinleşmesine neden olmuştur.

Gelişmekte olan ülkeler yabancı sermayeyi ülkelerine çekebilmek için görece olarak daha yüksek oranlı faiz uygulamaları ile beraber ortaya çıkan bir başka sorun ulusal paranın aşırı değer kazanmasıdır. Bu durum ihracatı azaltırken ithalatı artırarak ülkenin dış açığını artırıcı etki yaratacaktır. Öte yandan böyle bir durumda dolaylı yabancı sermayenin elde edeceği getiri ve dolayısıyla da kaynak transferinin miktarı kur etkisine bağlı olarak artmaktadır.

Yatırımların küreselleşmesiyle kastedilen doğrudan yabancı sermaye yatırımlarıdır ve bir yönüyle de üretimin küreselleşmesini ifade etmektedir. Doğrudan yabancı sermaye yatırımları, bir şirketin üretimini kurulu bulunduğu ülkenin sınırlarının ötesine yaymak üzere ana merkezinin dışındaki ülkelere üretim tesisi kurması veya mevcut üretim tesislerini satın alması olarak tanımlanabilir. Üretimin küreselleşmesi ise şirketlerin sınır ötesi sabit sermaye yatırımını sınır ötesi iştirak, fason imalat anlaşmaları ve başka yöntemlerle mal ve hizmet üretim faaliyetlerini kendi ülkeleri dışında yaymalarını (Adıgüzel, 2011: 124). Doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının yurtdışında yeni bir işletmenin kurulması veya mevcut bir işletmenin devralınması şeklinde başlıca iki tipi vardır. Gelişmekte olan ülkelere gerek yeni istihdam olanaklarının yaratılabilmesi gerekse teknolojik ilerlemelerin sağlanabilmesi açısından birinci tip doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının yapılması daha büyük önem teşkil etmektedir. Zira ikinci tip olan yani mevcut kapasitelerin satın alınmasıyla gerçekleştirilen doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının geliştirmekte olan ülkelere olan katkısı sınırlı kalmaktadır. Öte yandan yatırımların yapılmasından bir süre sonra ortaya çıkacak kar transferleri gelişmiş ülkelere doğru kaynak transferini beraberinde getirecektir.

Doğrudan yabancı sermaye yatırımlarını ülkeye çekme de düşük ücretlerin bir avantaj olduğu düşünülse de söz konusu yatırımların gerçekleştirilmesinde ekonomik ve politik istikrar ile yatırım ikliminin ve kurumsal faktörlerin ücretlerden daha önemli bir etkiye sahip olduğu da belirtilmektedir (Esen, 1997: 13). Dolayısıyla söz konusu değişkenler geliştirmekte olan ülkeler arasında doğrudan yabancı sermaye yatırımlarını çekmede rekabet unsurlarını meydana getirmektedir.

Doğrudan yabancı yatırımlarını çekme de bir başka belirleyici fikri mülkiyet haklarının korunmasıdır. Fikri mülkiyet haklarının güçlü bir şekilde korunduğu ülkeler gerek doğrudan yabancı sermayeyi ve gerekse sağlayacağı teknoloji transferinin gerçekleştirilmesinde rekabet üstünlüğü sağlamaktadırlar. Gelişmekte olan ülkelerin bu açıdan yetersiz koşullara sahip olmaları söz konusu ülkelere doğru düşük miktarda doğrudan yabancı sermaye yatırımlarını ve teknoloji transferinin gerçekleşmemesini de beraberinde getirmektedir. Bu durum gelişmiş ülkelerle geliştirmekte olan ülkeler arasındaki farkın açılmasını da beraberinde getirmektedir (Helvacıoğlu vd, 2004: 489).

Gelişmiş ülkelere doğrudan yabancı sermaye yatırımları katma değeri yüksek alanlarda gerçekleştirilirken geliştirmekte olan ülkelere ucuz işgücüne ya da düşük maliyetlere dayalı olarak katma değeri daha düşük olan sektörlerde gerçekleştirilmektedir. Örneğin BIAAC (2003) de gelecekte fikri mülkiyet haklarının giderek daha önemli hale geleceği ve OECD ülkelerinin ekonomik faaliyetleri üzerinde olumlu

etkiler yaratacağı belirtilmektedir. Bu noktada belirtilmesi gereken bir başka nokta fikri mülkiyet haklarının yeniliklerin sürdürülebilirliğini sağladığıdır.

Üretimin küreselleşmesi noktasında günümüzde giderek önem kazanan bir diğer konu küresel değer zincirlerine ilişkindir. Değer zinciri; üretimin farklı aşamaları ile bir ürün veya hizmet elde etmeyi, tüketicilere ulaştırmayı ve kullanımdan sonraki son düzenlemeyi gerektiren tüm işlemleri tanımlar (Sturgeon, 2013: 11).

1980'lerden itibaren küresel ticaret hacmi giderek genişlemiş ama daha da önemlisi uluslararası ticaretin yapısında niteliksel bir değişim meydana gelmiştir. Üretimin bölünmesi gerçekleşmiş, üretim artık çeşitli aşamalara bölünerek her aşama en ucuza üretildiği yerde üretilmeye başlanmış ve daha sonra montajlanarak nihai ürün tamamlanır hale gelmiştir (Milberg, 2004: 45). Dolayısıyla geçmişte bir ülkede malların üretimi baştan sona o ülkenin kendisinde gerçekleşirken; günümüzde üretim yeri küresel bir hale gelmiştir. Artık çoğu ürünün imalatı ya da montajı birçok ülkeden temin edilen girdilerle yapılmaktadır (Lamy, 2012: 23).

Küresel değer zinciri içerisinde yer alan ülkeler maliyetlerini en aza indirerek bir maliyet avantajı sağlama ve bu zincir sonunda rekabet gücü en yüksek ürüne ulaşmak amacındadır. Bu maliyet avantajı nihai ürüne sahip olan ülkeye ya da firmaya diğer rakiplere göre rekabet gücü kazandırır. Üretime dönük ülkelerde küresel değer zinciri nihai ürüne ulaşmak için büyük ölçüde ara malı ithal edilmesi, içinde ucuz emek barındıran ülkelere doğru üretimin yön değiştirmesi anlamına gelir. Bu durumda küresel değer zincirine gelişmekte olan ülkeler ucuz işgücü potansiyeline bağlı olarak dahil olurlar. Ancak burada ucuz işgücünün sağlayacağı katma değer düşüktür. Ayrıca söz konusu ülkenin zincire katacağı değeri gerçekleştirebilecek daha birçok gelişmekte olan ülke vardır. Bu durum içerdekiler dışarıdakiler modeline benzer şekilde ücretlerin düşük kalmasını beraberinde getirecektir. Öte yandan gelişmiş ülkeler küresel değer zincirine bilgi ve teknoloji gibi yüksek katma değer sağlayacak üretim faktörleri ile katılmakta, bu da üretimden daha yüksek bir pay almalarına neden olmaktadır. Böylece uluslararası gelir dağılımı gelişmiş ülkelerin lehine gelişmektedir.

Sonuç olarak küreselleşme yukarıda da belirtildiği gibi gelişmekte olan ülkelerde gelirin ve istihdamın artmasını tasarruf açığının azalmasını sağlasa da uluslararası gelir dağılımının gelişmiş ülkeler lehine gelişmesine neden olacak faktörleri de içermektedir.

5. Uluslararası Gelir Dağılımının Gelişimi

Yeni ekonomi ile beraber ortaya çıkan değişimlerin uluslararası gelir dağılımı üzerine etkilerinin olacağına yukarıda değinilmiştir. Uluslararası literatürde ülkeler arasındaki gelişmişlik farklılıkları ve bu farklılıkların beraberinde göç vb sorunları getirmesine bağlı olarak bu konu son zamanlarda üzerinde durulan önemli konulardan biri haline gelmiştir. Burada daha çok bilgi ekonomisinin temel özelliklerinden biri olan küreselleşmenin uluslararası gelir dağılımı üzerine olan etkileri araştırma konusu olmaktadır. Söz konusu çalışmalarda ele alınan dönem ve ülke örneklerine göre farklı sonuçlara ulaşılmıştır.

Krugman (1979) çalışmasında ürün döngüsü ticaretine ilişkin genel denge modeli geliştirmiştir. Ülkeleri yenilikçi kuzey ülkeleri ve yenilikçi olmayan güney ülkeleri olmak üzere ikiye ayırarak incelemiştir. Yenilikçilik, yeni ürünlerin geliştirilmesi olarak kabul edilmiştir. Yeni ürünler, ilk aşamada Kuzey ülkelerinde üretilmekte, fakat sonuç olarak bir süre sonra üretim teknolojisi güney ülkelerine aktarılmaktadır. Bu teknolojik geri kalma, eski ürünleri ithal eden ve yeni ürünleri ihraç eden Kuzey ülkeleri ile ticaretin artmasına yol açmaktadır. Kuzey ülkelerinin daha yüksek olan kişi başına milli geliri kuzey ülkelerinin yarattığı yeni ürünlerin monopol gücünden kaynaklanan quazi ranta bağlıdır. Bu bakımdan, Kuzey ülkeleri yalnızca kendi görelî konumlarını sürdürmek için değil, aynı zamanda mutlak bağlamda kendi reel gelirlerindeki artışın devamlılığını sürdürmek için de yenilik yapmak durumundadırlar. Böylece gelir yenilik yaratan kuzey ülkelerinin lehine dağılacaktır.

Acemoğlu ve Ventura (2002: 659) dünya gelir dağılımının belirleyeni olarak, dış ticaret hadlerini, ticari açıklığı ve uzmanlaşmanın düzeyinin önemli olduğunu ortaya koymuşlardır. Ticaret hadleri sayesinde ise tüm ülkeler farklı teknolojilerde, farklı gelir düzeylerinde, aynı oranda büyüyeceklerdir. Buna göre uluslararası ticaretin, yoksulluğu azaltarak, dünya gelir dağılımını daha istikrarlı hale getireceğini ifade etmişlerdir. Uzmanlaşma ve ticaretin ülkedeki sermaye birikimine azalan getiri sağlayacağını ve dünya gelir dağılımının uluslararası ticarete serbestlik ve uzmanlaşmaya bağlı olarak meydana geleceğini ortaya koymuşlardır.

Milanovic (2002)'a göre toplam gelirin dünyada dağılımı eşitsizdir. Milanovic'e göre özellikle 1988'den sonra bu eşitsizlik daha da artmıştır. Milanovic (2002) çalışmasında 1988-1993 döneminde ele aldığı ülkeler için dışa açıklığın ülkedeki gelir dağılımını önce bozacağını, daha sonra düzeltereğini ortaya koymuş, söz konusu etkinin gücünün ülkelerin başlangıçtaki gelir seviyelerine bağlı olduğunu belirtmiştir. Milanovic, küreselleşmenin kişi başına düşen gelir miktarını arttırdığını ancak beraberinde gelir dağılımında

eşitsizliğin de giderek arttığını vurgulayarak küreselleşmenin yoksulluk üzerine olumlu etki yaptığı görüşünü eleştirmiştir.

Lucas (2000) küreselleşmenin finansal boyutunu ele alarak küreselleşmeyle birlikte ortaya çıkan sermaye hareketliliği sayesinde sermayenin zengin ülkeden fakir ülkeye akacağını ve ülke ekonomilerinin birbirlerine yaklaşacaklarını belirtmiştir. Bu noktadan hareketle finansal küreselleşmenin uluslararası gelir dağılımını olumlu yönde etkileyeceği sonucuna ulaşılabilir.

Dollar ve Kraay (2001), ülkeleri ithalat ve ihracatın GSYH'ya oranına bir başka ifadeyle dışa açıklığa ve azalan tarifelere göre küreselleşenler ve küreselleşemeyenler şeklinde sınıflandırmışlar, küreselleşen ülkelerin kişi başına gelirlerinin zengin ülkelere yaklaştığı sonucuna ulaşmışlardır. Ayrıca küreselleşmenin düşük gelirli ülkelerde büyüme oranını artırdığını ve yoksulluğu azalttığını belirtmişlerdir.

Baines (1999), iki ülke arasında serbest ticaret olduğunda malların daha ucuza üretilerek gelişmiş ülkelere ihraç edilebilme fırsatını sağladığı için sermayenin ücretlerin daha düşük olduğu gelişmekte olan ülkelere doğru akacağını belirtmektedir. Buna bağlı olarak da serbest ticaretin ülkeler için daha yararlı olduğunu savunmaktadır. Ayrıca bu sayede gelişmekte olan ülkelerle gelişmiş ülkeler arasındaki gelir eşitsizliği azalacak dolayısıyla gelir açığı azalma yönünde yakınsama sürecine girecektir.

Meschi ve Vivarelli (2007) çalışmalarında, gelişmekte olan ülkelerdeki ticari akışların sonuçları tartışmaktadır. Teorik açıdan, uluslararası açıklık ile teknolojik uyum arasındaki etkileşimin, liberalleşen gelişmekte olan ülkelerde gelir farklılıklarında olası artışlara yol açan önemli bir mekanizma yaratabileceği ileri sürülmektedir. Çalışmada, 1980-1999 dönemi için 70 gelişmekte olan ülkede ticaretin gelir eşitsizliği üzerine olan etkisini tahmin etmek için, dinamik bir spesifikasyon yöntemi kullanılmaktadır. Sonuçlar, toplam ticari akışların gelir eşitsizliğiyle zayıf bir ilişkisinin olduğunu göstermektedir. Ancak, biz toplam ticari akışları bölgelere göre ayırttığımız için, yüksek gelirli ülkelerle ticaretin (hem ihracat hem de ithalat olarak), gelişmekte olan ülkelerde gelir dağılımını zayıflattığını belirledik. Bu bulgu, ticaret ortakları arasındaki teknolojik farklılıkların, ticarete açık olmanın bölüştürücü etkilerini biçimlendirmede önemli olduğu hipotezini desteklemektedir. Ayrıca düşük gelirli olanlara karşı orta gelirli gelişmekte olan ülkelerde ticaretin farklılık gösteren etkisini test ederek, yukarıda sözü edilen sonucun orta gelirli ülkelerde ortaya çıktığını gözlemledik. Bu sonucu, hem daha yüksek emme kapasiteleri hem de gelişmiş ülkelerin fark yaratan ve yüksek nitelikli piyasalarına arz etmedeki üstün yeterlilikleri bağlamında, bu ülkelerin teknolojik gelişmeye yönelik daha büyük potansiyellerini dikkate alarak yorumladık.

Jaumotte vd. (2008) ülkelerdeki bilgi ve iletişim teknolojilerinin mevcudiyetinin ülkeler arasında bulunan gelir eşitsizliğini azaltıcı bir etki ortaya çıkardığını ancak ülke içindeki gelir dağılımındaki eşitsizliği artırdığını belirtmişlerdir. Çalışmada ulaşılan sonuç, bilgi ve iletişim teknolojilerinin ülkedeki yüksek gelirli sınıf tarafından daha etkin kullanılmasından ötürü yoksul kesim ile aralarında var olan uçurumun açılması ile ilgilidir.

Anand ve Segal (2014) çalışmalarında, küresel gelir dağılımı konusundaki ilerlemelere ilişkin güncel analizleri ele almışlardır. Ülkelerdeki en üst %1'lik gelir grubunun verilerini de dikkate alan küresel gelir eşitsizliği tahmin etmişlerdir. Bu bağlamda, çalışmanın sonuçlarına bakıldığında, Gini katsayısı 1988'deki 0,707 değerinden 2005'te 0,701'e düşmüştür. Bu düşüş hem çok küçük orandadır, hem de katsayı, büyük bir adaletsiz gelir dağılımını işaret eden düzeydedir. Bu arada en yüksek yüzdeler grubun gelir dağılımındaki payı %11,2'den %14,9'a yükselmiştir. Diğer yandan, (satın alma gücü paritesine göre) 2005 itibarıyla dünyada en yüksek gelire sahip %1'lik nüfus (yaklaşık 65 milyon kişi) yıllık ortalama 90.000 \$ gelir elde ederken, en düşük gelire sahip %21'lik nüfus (yaklaşım 1,4 milyar kişi) günde 1,25 \$'dan daha az gelir elde etmektedir.

Bilgi ekonomisinin ve küreselleşmenin gelir dağılımı üzerine olan etkileri incelenirken dikkate alınan bir başka nokta ülke içi gelir dağılımı üzerine olan etkileridir. UNDP (2015), raporuna göre ülkelerde vasıfsız işgücünün geliri, sendikasızlaşma, finansallaşma, küreselleşme, teknolojik değişim ve kurumsal sorunlar (örneğin sendikalaşma oranının düşmesi gibi) nedeniyle azalmaktadır. Ancak yüksek nitelikli işgücünün geliri ise artmaktadır (UNDP, 2015: 102) . Aynı raporda 1990-2010 yılları arasında gerek gelişmiş gerekse gelişmekte olan ülkelerde gelir eşitsizliğinde bir artış olduğu da belirtilmektedir (UNDP, 2015: 65).

Yanar ve Şahbaz (2013) küreselleşmenin yoksulluğu ve gelir eşitsizliğini azaltıcı yönde etkilere sahip olduklarını ifade etmektedirler. Bu sonuçlar küreselleşmenin alt bileşenlerinin etkilerinin analiz edildiği modellerle de desteklenmektedir. Ekonomik, politik ve sosyal küreselleşmenin yoksulluğu azalttığı sonucuna ulaşmışlardır. Politik küreselleşmenin gelir eşitsizliği üzerinde anlamlı bir etkisi bulunamazken, ekonomik ve sosyal küreselleşmenin azaltıcı yönde etkisi olduğunu belirtmişlerdir.

Fields (2001) düşük gelir düzeylerinde gerçekleştirilen büyüme sürecinin ilk aşamada gelir eşitsizliklerini artıracaklarını bir başka ifadeyle gelir dağılımında bir bozulmayı ortaya çıkaracağını, ancak daha yüksek kişi başına gelir düzeylerine ulaşıldıktan sonra gelir eşitsizliklerinin azalacağını yani gelir dağılımında iyileşmenin meydana geleceğini belirtmektedir. Fields'in bu görüşü Kuznets Hipotezi (Ters U

Hipotezi) ile de uyumludur. Kuznets Hipotezi (Kuznets, 1955) ekonomik büyümenin ilk aşamalarında gelir dağılımının bozulacağını ancak sonraki dönemlerde iyileşeceğini ileri sürmektedir.

Günümüzde dünyadaki kişisel gelir dağılımının da giderek adaletsizleştiğini de belirtmek gerekir. Oxfam 2015 raporuna göre dünyanın önde gelen zenginlerinin küresel mal varlığındaki payları hızla artmakta, dünya nüfusunun en yoksul yarısının mal varlığının eşit olduğu kişi sayısı azalmaktadır. Buna göre 2010 yılında dünyanın en fakir yarısının mal varlığının değeri en zengin 388 kişinin mal varlığının değerine eşitken 2015 yılında 62 kişinin mal varlığına eşit duruma gelmiştir. Rapora göre dünyanın en zengin 62 kişinin toplam serveti, dünya nüfusunun en fakir yarısının servetinden fazladır. Raporda ayrıca dünyanın en zengin %1'lik dilimi dünyanın toplam mal varlığının 2016 yılı sonunda %50'sinden fazlasını alacağını beklediği belirtilmektedir.

Çalışmanın bu kısmında istatistiki göstergelerden yararlanarak bir durum saptaması yapılmaya çalışılacaktır. Ülkeler dünya bankasının istatistiki sınıflamasına bağlı olarak yüksek, orta ve düşük gelirli ülkeler olarak ayrılmıştır. Yüksek gelirli ülkelerin bilgi toplumuna geçişi sağladığı ülkeler olduğu varsayılmaktadır. Ayrıca bu ülke grubuna ilişkin veriler incelendiğinde bunun sağlanmış olduğu görülmektedir.

Tablo 2 incelendiğinde yüksek gelirli ülkelerde kişi başına milli gelir 1960 yılında 1226 Dolar iken bu 2012 yılına gelindiğinde 38.288 Dolar'a ulaşmıştır. Düşük gelirli ülkelerde ise bu değer 94 Dolardan 597 Dolara çıkmıştır. Teorik açıklamalarda belirtildiği üzere tüm gelir gruplarında mutlak anlamda gelir düzeyleri artmıştır. Ancak, gelir artış hızları birbirinden farklılık arz etmektedir. Dönemin tamamı dikkate alındığında yüksek gelirli ülke grubunda gelir artış hızı ortalama %6,84 iken düşük gelirli ülkelerde bu %3,63 olarak gerçekleşmiştir. Buna bağlı olarak yüksek gelirli ülkelerde kişi başına ortalama gelir düşük gelirli ülkelerden 13 kat fazla iken bu fark giderek açılmış ve 2004 yılında zirveye ulaşarak 94 kata çıkmıştır. 2004'ten sonra gelişmiş ülkelerde büyüme hızı yavaşlamış ve aradaki fark 2012 yılında 64 kata düşmüştür. Söz konusu fark 2013 yılında 61 kata, 2014 yılında ise 59 kata düşmüştür¹. Bu değişimler gerek Tablo 2'de gerekse Grafik 1'de gösterilmiştir.

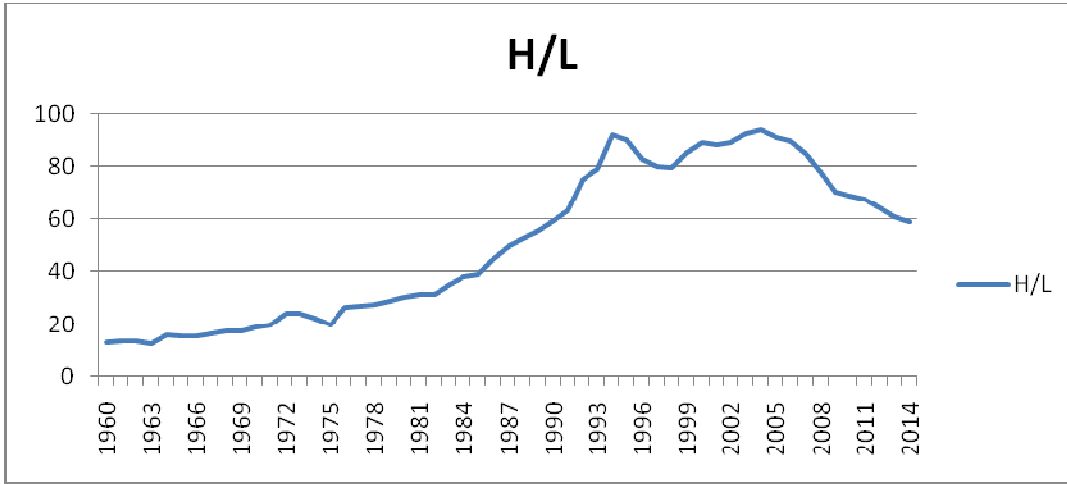
Tablo 2: Kişi Başına Milli Gelirin Gelişimi (USD \$)

	Dünya	Düşük Gelirli Ülkeler	Orta Gelirli Ülkeler	Yüksek Gelirli Ülkeler	Yüksek/Düşük
\$21960	446	94	143	1226	13
1970	800	133	207	2491	19
1980	2503	283	657	8544	30
1990	4214	282	834	16730	59
2000	5387	252	1299	22468	89
2001	5289	251	1287	22164	88
2002	5423	257	1291	22975	89
2003	6009	276	1431	25630	93
2004	6680	302	1658	28429	94
2005	7140	329	1935	29977	91
2006	7639	352	2251	31597	90
2007	8501	406	2742	34466	85
2008	9212	470	3231	36557	78
2009	8626	479	3185	33807	71
2010	9306	513	3793	35355	69
2011	10196	564	4366	38165	68
2012	10291	597	4545	38288	64
1960-2012 Ort. Büyüme	6,22	3,63	6,88	6,84	
2000-2012 Ort. Büyüme	5,54	7,47	11,00	4,54	

Kaynak: UNDP verilerinden bu çalışma için derlenmiştir.

¹ Çalışma esnasında Dünya Bankası veri tabanında değişiklik yapılmıştır. Buna bağlı olarak KBMG değerleri 2013 ve 2014 yılları 1960-2012 dönemiyle uyumsuzdur. Ancak kat farklılıkları uyumludur.

Grafik 1: Yüksek Gelirli Grubun KBMG'sinin En Düşük Gelir Grubun KBMG'sine Oranı

Kaynak: UNDP verilerinden bu çalışma için derlenmiştir.

Tablo 3: Dünya Gelirinin ve Nüfusunun Ülke Grupları Açısından Dağılımı (%)

	Gelir Payı			Nüfus Payı		
	Düşük Gelirli Ülkeler	Orta Gelirli Ülkeler	Yüksek Gelirli Ülkeler	Düşük Gelirli Ülkeler	Orta Gelirli Ülkeler	Yüksek Gelirli Ülkeler
1960	1,66	20,37	78,60	7,89	63,51	28,60
1970	1,39	16,86	82,03	7,97	63,40	28,63
1980	1,00	17,67	81,54	8,03	63,46	28,51
1990	0,64	13,63	85,71	8,06	63,66	28,29
2000	0,50	16,76	82,74	8,09	63,85	28,06
2001	0,51	16,93	82,56	8,13	64,04	27,82
2002	0,51	16,57	82,91	8,18	64,29	27,53
2003	0,50	16,57	82,92	8,23	64,53	27,24
2004	0,50	17,28	82,22	8,28	64,79	26,93
2005	0,52	18,86	80,62	8,33	65,03	26,64
2006	0,52	20,51	78,97	8,37	65,29	26,34
2007	0,54	22,44	77,01	8,40	65,55	26,05
2008	0,59	24,40	75,02	8,43	65,79	25,78
2009	0,65	25,68	73,69	8,46	66,03	25,51
2010	0,65	28,35	71,04	8,49	66,24	25,27
2011	0,66	29,77	69,62	8,54	66,43	25,03
2012	0,70	30,71	68,66	8,59	66,63	24,78

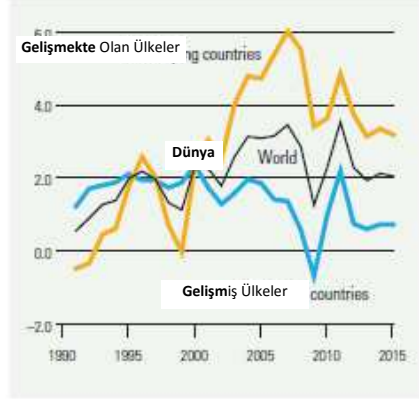
Kaynak: UNDP verilerinden bu çalışma için derlenmiştir.

Tablo 3 incelendiğinde üretimde orta gelirli ülkelerin gelir payında artış olduğu görülmektedir. Burada dikkati çeken önemli noktalardan ilki dünya üretiminin 1960 yılında %78'i yüksek gelirli ülkelerde gerçekleştirilirken zaman içerisinde bu oranın %85'e kadar çıktığıdır. Ancak özellikle 2000'li yıllardan itibaren bu grubun payı azalırken orta gelirli grubun payı artmıştır. Tabloyu daha karmaşık hale getirmemek amacıyla verilmemiş olmakla beraber orta gelirli ülkelerinde aslında düşük ve yüksek gelirli orta gelirli ülkeler şeklinde ayrılmaktadır. Bu süreç içerisinde yüksek orta gelirli ülkelerin toplam üretime katkılarının daha hızlı bir şekilde arttığı görülmektedir. Bununla beraber düşük gelirli olan grubun payı önce azalmış, 2000'li yıllardan sonra artsa da bu artış çok sınırlı kalmıştır. UNDP tarafından hazırlanan 2013 İnsani Gelişme Raporu'nda bu durum güneyin bir başka deyişle gelişmekte olan ülkelerin daha fazla küreselleşmesine, bilgi iletişim teknolojilerine uyumlarına, düşen ulaştırma maliyetlerine endüstri içi ve firma içi ticarete bağlanmaktadır (UNDP, 2013: 43-44).

Gerek Tablo 2 gerekse Tablo 3 incelendiğinde yüksek gelirli ülke grubunun dünya gelirinden aldığı payda önce artış daha sonra bir azalışın ortaya çıktığı görülmektedir. Ayrıca kişi başına gelir farkı da önce önemli oranda yükselmiş daha sonra düşmeye başlamıştır. Bu durum üretimin bir kısmının küreselleşme hareketleri sonucunda doğrudan yabancı sermaye yatırımları ile birlikte orta gelirli ülkelere aktarılmasına bağlanabilir. Ancak böylesi bir sonucu yaratan tek etken bu değildir. Bir başka etken ise bilgi ve iletişim

teknolojilerinin yayılmasına bağlı olarak yarattığı verimlilik artışı ve verimlilik artışının ülke grupları açısından ekonomik etkilerinin farklılık arz etmesidir. 2000’li yıllardan itibaren gelişmekte olan ülkelerde meydana gelen verimlilik artışı, gelişmiş ülkelerin üzerindedir (UNDP, 2015: 100). Bu durum aşağıdaki grafikte gösterilmektedir.

Grafik 2: Bilgi ve İletişim Teknolojilerinin Verimlilik Artışı Üzerine Etkisi

Kaynak: UNDP, 2015: 100

Driouchi vd (2006) bir ülkenin bilgi ekonomisi haline gelmesinin ekonomik çıktı ve büyüme artışı sağladığını belirtmektedir. Çalışmada, bilgi ekonomisi haline gelmenin gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere göre farklı sonuçlara yol açtığına dikkat çekilmektedir. Bu farklılık etkinin büyüklüğüne ilişkindir. Gelişmiş ülkelerde bilgi ekonomisinin ihtiyaç duyduğu altyapı ve yeniliklerin mevcut olmasına bağlı olarak, gelişmekte olan ülkelere göre verimlilik üzerinde daha düşük bir etki yaratırken gelişmekte olan ülkelerin bilgi ekonomisinin dinamiklerinden faydalanması, ölçeğe göre artan getirinin elde edilmesini beraberinde getirmektedir (Driouchi vd., 2006: 248-9). Driouchi vd’nin ulaştığı sonuçları bu sonuç Grafik 2 ile de uyumludur.

Yüksek gelirli ülkelerin gelir paylarındaki düşmenin bir başka gerekçesi gelişmiş ülkelerin sıfıra çok yakın veya negatif büyüme yaşadıklarını ifade eden “Sürekli Durgunluk” kavramıdır. 1960 yılından beri yüksek büyüme rakamları yakalayan gelişmiş ülkeler 2000’li yıllardan sonra sıfıra yakın ve İtalya gibi ülkelerde negatif büyüme süreçlerine sahip olmuşlardır (Taş, 2016: 1). Summers’a (2014) göre gelişmiş ülkelerde görülen sürekli durgunluğun nedenleri:

1. Üretim faktörlerinin verimliliğindeki düşüş,
2. Üretime yönelik sermaye yatırımlarında düşüş,
3. İşgücü piyasasına katılımında ve çalışma saatlerinde düşüş,
4. Nüfus artış hızının azalması,
5. Gelir dağılımının bozulması.

Robot ve yapay zeka konularında yaşanan en son gelişmeler dördüncü sanayi devrimi tartışmalarını başlatmıştır. Gelişmiş ülkelerde söz konusu devrimin yaşanması ve bunun üretime yansıtılabilmesi sürekli durgunluktan çıkılarak ekonomik büyümenin sağlanmasına katkı yapabilir. Ancak bu durum dünyadaki gelir dağılımının tekrar bozulma sürecini de beraberinde muhtemelen ortaya çıkaracaktır.

Tablo 3’de dikkati çeken bir başka nokta yüksek gelirli grubun toplam dünya nüfusunun %25’ini oluşturmasına rağmen dünya gelirinden %67 pay alması, buna karşılık düşük gelirli grubun dünya nüfusunun % 8,6 sini oluşturmasına rağmen dünya gelirinden ancak %0,70 oranında pay alabilmesidir. Bu durum dünya gelir dağılımındaki eşitsizliği ve fakir ülkelerin içinde buldukları kötü koşulları algılamamız açısından önemlidir.

Farklı gelir gruplarının ortalama kişi başına milli gelir ve üretimden alınan payların değişimindeki bu sürecin analizini bilgi ekonomisi ile birleştirmek mümkündür. Bilgi ekonomisinin temel unsurlarından olan küreselleşme süreci ile beraber gerek firmaların gerekse ülkelerin bilgi temelli küresel rekabet stratejileri izlemeleri gerekmektedir. Dünya Bankası küresel rekabet açısından bilgi ekonomisinin önemini ortaya koymak amacıyla “Bilgi Değerlendirme Metodolojisi”ni (World Bank, 2008) hazırlamıştır. Dünya Bankası ayrıca söz konusu yöntemi kullanarak ülkelerin bilgi temelli ekonomik yapılarını belirleyebilmek amacıyla bilgi temelli ekonomi endeksleri geliştirmiştir. Söz konusu endeksler;

a) Bilgi Ekonomisi Endeksi (KEI), ülkelerde ekonomik gelişme için bilginin etkin kullanılabileceği bir iklimin olup olmadığını analiz eder. Endeks değeri 10’a yaklaştıkça ülkenin ilgili bilgi ekonomisi olma yönünde gelişme gösterdiğini ifade eder. Söz konusu endeks ekonomik teşvik ve kurumsal değişim, eğitim, yenilik, bilgi ve iletişim alt endekslerinden meydana gelmektedir.

b) Bilgi Endeksi (KI), bir ülkenin, bilgiyi, yaratma, uyarlama ve yayma yeteneğini analiz eder. Endeks değeri 10'a yaklaştıkça ülkenin ilgili bilgi ekonomisi olma yönünde gelişme gösterdiğini ifade eder. Endeks eğitim, yenilik ve bilgi ve iletişim alt endekslerinden oluşmaktadır.

Tablo 4: Ülke Gruplarına Göre Bilgi Ekonomisi Göstergeleri

	KI			KEI			Ekonomik Teşvik ve Kurumsal Rejim			Yenilik			Eğitim			Bilgi ve İletişim Teknolojisi		
	1995	2000	2012	1995	2000	2012	1995	2000	2012	1995	2000	2012	1995	2000	2012	1995	2000	2012
Yüksek Gelirli	-	8.97	8.67	-	8.84	8.6	8.29	8.45	8.39	8.97	9.2	9.16	-	8.81	8.46	8.99	8.88	8.37
Yüksek Orta Gelirli	-	5.15	5.07	-	5.13	5.1	4.98	5.07	5.18	5.08	5.89	6.21	-	4.32	4.72	7.24	5.23	4.28
Düşük Orta Gelirli	-	3.55	3.45	-	3.44	3.42	3.03	3.11	3.32	3.55	4.07	4.9	-	3.03	2.84	5.41	3.54	2.62
Düşük Gelirli	-	1.99	1.58	-	2	1.58	1.93	2.03	1.61	2.37	2.06	2.13	-	1.8	1.54	-	2.1	1.05
Dünya	-	6.06	5.01	-	5.95	5.12	5	5.61	5.45	7.91	7.75	7.72	-	3.89	3.72	7.16	6.53	3.58

Tablo 4 incelendiğinde yüksek gelirli ülkelerin 2000-2012 döneminde KI, KEI değerlerinde küçük bir gerileme olmakla beraber bunun daha çok eğitim ile bilgi ve iletişim teknolojisi değerlerine bağlı olarak ortaya çıktığını söylemek mümkündür. Ayrıca bilgi iletişim teknoloji endeks değerinin 2000-2012 döneminde her ülke grubu için düştüğü de görülmektedir. Düşük gelirli ülke grubunun tüm endeks değerleri açısından söz konusu dönem için bir gerileme yaşadığı görülmektedir. Orta gelirli ülke grubu incelendiğinde KI ve KEI değerlerinde küçük bir azalmanın yaşandığı bunun da bilgi ve iletişim teknolojileri endeks değerinden kaynaklandığını söylemek mümkündür. Çünkü diğer alt bileşenler açısından söz konusu dönem için gelişmenin bulunduğu görülmektedir. Bu durum Dünya Bankası tarafından yapılmış olan orta gelirli ülkelerin üretim paylarının artmasının nedenine ilişkin açıklamanın inandırıcılığını artırmaktadır. Özellikle ekonomik teşvik ve kurumsal değişimin doğrudan yabancı sermaye yatırımları açısından önemi dikkate alındığında orta gelirli ülkelerin kişi başına milli gelir değerindeki artış anlamlı hale gelmektedir.

Bilgi ve iletişim teknolojileri alt endeksi dikkate alındığında ülke gruplarının değerleri arasında önemli farklar olduğu görülmektedir. Bu durum sayısal uçurum olgusu ile açıklanmaktadır. Değişik sosyo-ekonomik düzeyde bulunan birey, firma veya ülke gibi ekonomik birimlerin bilgi iletişim teknolojilerine ulaşımında ve kullanımında yaşadığı eşitsizlikler dijital uçurum veya sayısal uçurum olarak tanımlanmaktadır (OECD, 2001: 5). Sayısal uçurum sorunu farklı sosyo-ekonomik düzeydeki gruplar ya da ülkeler arasında zamanla daha da büyüyen bir eşitsizliği meydana getirmekte ve bu durum bilgi yoksulluğu olarak isimlendirilen yeni bir yoksulluk türünü beraberinde getirmektedir. Bu süreç içerisinde ortaya çıkan bir başka problem sayısal uçurumun diğer eşitsizliklerden farklı olarak var olan eşitsizlikleri daha da arttırabilme olanağının bulunmasıdır. Bu noktadan hareketle, sayısal eşitsizliğin bir yandan ülkeler diğer yandan ekonomik birimler arasındaki gelir eşitsizliklerini arttırabileceği düşünülebilir. Çünkü bir yanda artan verimler, yüksek hız, yeni bilgi ve teknolojilere ulaşma fırsatı yakalama, kendini yenileme ve eğitime, yeni iş fırsatlarına sahip olma koşullarında çalışan; diğer yanda söz konusu koşullara sahip olmanın çok gerisinde bulunan ekonomik birimler bulunmaktadır (Şanlısoy, 2015: 114). Dolayısıyla da var olan eşitsizlikler de giderek artmaktadır. Bununla birlikte bazı araştırmacılar özellikle internetin yaygınlaşmasına bağlı olarak bilgi ve iletişim teknolojilerinin ekonomi üzerindeki olumlu etkisiyle gelişmekte olan ülkelerin gelişmiş ülkeleri bir süre sonra yakalamasının mümkün olabileceğini belirtmektedir (Negroponte, 1998).

Tablolar incelendiğinde uluslararası gelir dağılımında 2000'li yıllardan sonra bir iyileşmenin olduğu görüle de böyle bir ifadede bulunmakta temkinli olmakta fayda vardır. Bunun da en önemli nedeni söz konusu sonucun en düşük gelirli ülkelerin gelir paylarının artmasından ziyade yüksek gelirli ülke grubunun gelir payında görülen düşmenin bu sonucu yaratmasıdır. Orta gelirli ülkelerin özellikle de yüksek orta gelirli ülke grubunun dünya gelirinden daha fazla pay alması böylesi bir sonucu ortaya çıkarmıştır. Ancak gelir dağılımında adaletin sağlanması için artan gelirden en düşük gelirli gruba daha fazla pay aktarılması gerekir ki Tablo 2'den böyle bir gelişmenin gerçekleşmediği görülmektedir. Öte yandan bilgi ekonomisi

endeksleri incelendiğinde en düşük gelir grubunda bilgi ekonomisi olma yolunda yaşanacak gelişmelerin de hızlı bir şekilde yaşanmadığı görülmektedir. Dolayısıyla dünya gelirinin dağılımı konusunda 2000'li yıllardan sonra kısmen iyileşmelerin ortaya çıktığı görülmekle birlikte bunun yeterli olmadığı çok ortadadır.

Sonuç ve Çözüm Önerileri

Günümüzün ulaşılmak istenen toplumsal yapısı artık bilgi toplumu olarak tanımlanmakta, ekonomik sistemi ise bilgi ekonomisi olarak değerlendirilmektedir. Bilgi ekonomisinde uluslararası gelir dağılımı incelendiğinde ya da bilgi ekonomisinin uluslararası gelir dağılımı üzerine etkileri ele alındığında gelir dağılımının önce gelişmiş ülkeler lehine, gelişmekte olan ülkeler aleyhine etkiler yarattığı daha sonra kısmi iyileşmelerin yaşandığı görülmektedir.

Bilgi ekonomisiyle beraber üretim sürecinde ortaya çıkan artan verimler ve küreselleşme bu sonucu ortaya çıkarmaktadır. Artan verimlerle üretim yaparak katma değeri yüksek ürünler üreten gelişmiş ülkeler, gelişmekte olan ülkelerle yaptıkları ticaretten görece olarak daha kazançlı çıkmaktadırlar. Bu ise uluslararası gelir dağılımını bu ülkelerin lehine geliştirmiştir.

Küreselleşme süreci de uluslararası gelir dağılımı üzerine benzer etkiyi yaratmaktadır. Küreselleşme; küresel değer zincirleri, doğrudan yabancı sermaye yatırımları ve finansal yatırımlar gibi kanallarla gelirin yüksek gelirli ülkeler lehine dağılmasını beraberinde getirmiştir.

2000'li yıllardan sonra ise gelişmekte olan ülkelere doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının artması, bilgi ve iletişim teknolojilerinin verimlilik üzerindeki etkilerinin gelişmekte olan ülkelere daha fazla olması ve gelişmiş ülkelerde görülen sürekli durgunluk olgusu orta gelirli ülkelerin dünya gelirinden daha fazla pay alması, yüksek gelirli ülkelerin ise payının azalması sonucunu ortaya çıkarmıştır. Bu durum dünya gelir dağılımında kısmi bir iyileşme sağlasa da yeterli değildir. Çünkü bu süreçte en düşük gelirli ülke grubunun payında önemli bir artış olmamıştır. Dolayısıyla en düşük gelirli ülke grubu dikkate alındığında gelir dağılımında adaletsizliğin kalıcı olması ya da ancak çok uzun yıllar sonra çözüme kavuşabilmesi riski vardır. Ayrıca yüksek gelirli ülkelere büyük verimlilik artışı sağlayabilecek yeniliklerin ortaya çıkma olasılığı gelir dağılımının tekrar bozulmasını sağlama potansiyelini de bünyesinde barındırmaktadır. Örneğin, robot teknolojisinde ve yapay zeka araştırmalarının beraberinde ortaya çıkacak gelişmeler böylesi bir sonucu yaratabilir.

Bu durumda tüm dünyanın özellikle gelişmiş ülkelerin dünya gelir dağılımını düzeltebilmeleri için ellerinden geleni biran önce yapmaları gerekmektedir. Hatta gelişmiş ülkeler bunu kendi ülkelerinin geleceği için de yapmalıdırlar. Çünkü dünyadaki bu gelir eşitsizliği uluslararası göç, uluslararası terör gibi nedenlerle kendi ülkelerine de zarar verecektir. Bu durumda gerek insani duygular gereğince gerekse kendi ülkelerinin geleceklerini güvence altına almak için böylesi bir politikayı geliştirmeleri ve uygulamaları zorunludur.

Gerek yoksulluğu gerekse gelir eşitsizliklerini ortadan kaldırabilmek için önemli miktarda ekonomik kaynaklara gereksinim duyulmaktadır. Bu kaynakların sağlanması ancak ekonomik büyüme süreci ile gerçekleşebilir. Ancak sürekli durgunluk olgusu maalesef ki kaynak yaratımında sorunları beraberinde getirmektedir. Bu noktadan hareketle özellikle yüksek gelirli ülke grubunun yanı sıra yüksek orta gelirli ülke grubundan da gerçekleştirilecek kaynak aktarımlarına ihtiyaç bulunmaktadır. Öte yandan kaynakların bulunması gerekli koşul olmakla birlikte yeterli koşul değildir. Çünkü kaynakların nasıl dağıtılacağı da büyük önem arz etmektedir. Gelişmekte olan ülkelere özellikle de düşük gelirli ülke grubunda demokrasi kültürünün yeterince yerleşmediği dikkate alındığında kaynakların verimli alanlara ve söz konusu ülkelerdeki düşük gelirli gruplara aktarılacağı şüphelidir. Bu durumda aktarılabilecek olan kaynakların uluslararası kurumlar tarafından denetlenmesi yerinde olacaktır.

Gelişmiş ülkeler gelişmekte olan ülkelere karşılıksız kaynak aktarımları gerçekleştirerek bu ülkelerin gelişmesini sağlamaya çalışmalıdırlar. Ancak bu durum söz konusu olduğunda gelişmiş ülkelerin söz konusu yardımlarının kendi çıkarları nedeniyle yardımlarını gerçekleştirecekleri algısının toplumda bir tepkiye neden olabileceği olması ya da gerçekten de yardımın yapılmasındaki temel motivasyonun çıkarlarını gerçekleştirmesi riskinden kurtulabilmek için bu yardımlar yeni kurulacak uluslararası kuruluşlar tarafından gelişmiş ülkelerin baskı ve çıkarlarından uzak bir şekilde gerçekleştirilmelidir. Aksi takdirde söz konusu yardımlar gelişmiş ülkelerin gelişmekte olan ülkeleri kontrol altında tutma yöntemlerinden biri olacaktır.

Amartya Sen'e (2002: 5) göre küresel kapitalizm demokrasiyi kurmak, temel eğitimi yaygınlaştırmak veya toplumun haksızlığa uğramış olan kesimlerini için ekonomik ve sosyal fırsatları artırmak gibi bir gayesi yoktur. Bu durum benzer şekilde Dünya Bankası ve IMF için de geçerlidir. Bu noktadan hareketle söz konusu yardımları sağlayacak olan uluslararası kuruluşların yönetiminde gelişmiş ülkelere ziyade gelişmekte olan ülkelerin ağırlıklı olması bir öneri olarak sunulabilir.

Gelişmiş ülkelere karşı yapılacak karşılıksız yatırımlar bu ülkelerin fakirlik sorununu çözmekte yardımcı olsa da yeterli olmayacaktır. Gelişmiş ülkeler gelişmekte olan ülkelere

kültürel, politik ve ekonomik alanda yaşanan sorunların çözümü noktasında da özellikle kurumsallaşma alanında da yardım etmelidir. Ayrıca söz konusu ülkelerin geleceklerinin temini için en önemli kaynak aktarımının gerçekleştirileceği alan eğitim olmalıdır. Ancak daha önce de değinildiği üzere gelişmekte olan ülkelerde demokrasi kültürünün yeterince gelişmemiş olması, yolsuzluklar gibi nedenlerle yardımların ve sağlanan finansman olanaklarının en etkin kullanılabilecekleri alanlar yerine daha az verimli olabilecekleri alanlara gitme olasılığı vardır. Bu nedenle söz konusu yardımların kontrolünün ve denetiminin uluslararası kuruluşlarca çıkar gözetilmeksizin gerçekleştirilmesi gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- ACEMOĞLU, Daron ve Jaume VENTURA (2002). "The World Income Distribution", *Quarterly Journal of Economics*, 117 (3), .s. 659-694.
- ADAÇAY, Funda Rana (2008-2009). Bilgi Ekonomisinin Mikro Ekonomik Analizi: Eleştirel Bir Bakış, *FBE Journal, Riew of Social Economic and Business Studies*, Volume: 10/11, s. 1-25.
- ADIGÜZEL, Muhittin (2011). *Ekonomik, Kültürel ve Politik Küreselleşme ve Sonuçları*, Ankara: Nobel Yayıncılık.
- ANAND, Sudhir ve Paul Segal, (2014). *The Global Distribution of Income*, International Development Institute Working Paper, King's International Development Institute.
- AYDIN, Üzeyir ve Oğuz KARA (2012), "Türkiye'de Döviz Kuru - Enflasyon Etkileşiminin Para Politikası Üzerine Etkileri", *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar*, Cilt: 49 Sayı: 572, s. 23-45.
- BAINES, Dudley (1999). *European Immigration Since 1945, Western Europe: Economic and Social Change Since 1945*, Ed: Max-Stephan Schulze, London and Newyork: Longman.
- BARIŞIK, Salih ve Hakan ÇETİNTAŞ (2003). "Küreselleşme ve Beyin Göçü", *II. Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi*, İzmit, 17-18 Mayıs 2003, s. 723-734.
- BELL, Daniel (1973). *The Coming of The Post-industrial Society: A Ventura in Social Forecasting*, New York: Basic Books.
- BIAC 2003 (2003). *Creavity, Innovation and Economic Growth in the 21st Century: An Affirmative Case for Intellectual Property Rights*, A BIAC Discussion Paper, <http://www.biac.org/statements/tech/ipr/2004-01-29-AffirmativeCaseforIPR.pdf> (Erişim Tarihi: 10.04.2014)
- BOZKURT, Veysel (1996). *Enformasyon Toplumu ve Türkiye*, İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- BRINKLEY, Ian (2008). *The Knowledge Economy: How Knowledge is Reshaping the Economic Life of Nations*, London: The Work Foundation.
- DOLLAR, David ve Aart Kraay (2001). "Trade, Growth, and Poverty," *World Bank Policy Research Working Paper*, No. 2615.
- DRIOUCHI, Ahmed, El Mustapha AZELMAD ve Gary. C. ANDERS (2006), "An Econometric Analysis of the Role of Knowledge in Economic Performance", *Journal of Technology Transfer*, 31, s. 241-255.
- DRUCKER, Peter (1994). *Kapitalist Ötesi Toplum*, İstanbul: İnkılap Kitapevi.
- DURA, Cihan ve Hayriye ATİK (2002). *Bilgi Toplumu, Bilgi Ekonomisi ve Türkiye*, İstanbul: Literatür Yayıncılık.
- EKİNCİ, Hasan (2006). "Bilgi Teknolojilerinin Rekabet Açısından Önemi ve Değişim Yönetimindeki Etkilerine İlişkin Yöneticilerin Algılarını Ölçmeye Yönelik Bir Araştırma", *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11, s. 54-70.
- ERKAN, Hüsnü (1998). *Bilgi Toplumu ve Ekonomik Gelişme*, 4. Baskı, İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- ERKAN, Hüsnü ve Canan ERKAN (2004). "Bilgi Ekonomisinde Teori ve Politika", 3. *Ulusal Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi*, Osmangazi Üniversitesi İİBF, 25-26 Kasım 2004, Eskişehir, s. 351-364.
- ERKAN, Hüsnü, Yaşar UYSAL, Canan ERKAN, Mevlüt ÇETİNKAYA, Selim ŞANLISOY, Nuri Erkin BAŞER, Kerim Eser AFŞAR ve Üzeyir AYDIN (2007). *Türkiye İçin Bilgi Bazlı Sürdürülebilir Yenilikçi Sanayileşme Stratejisi*, İzmir: EGİAD.
- ERSEL, Birsen (2003). "Bilgi Çağında Çalışma İlişkileri ve Beyin Göçü", *II. Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi*, İzmit, 17-18 Mayıs 2003, s. 709-722.
- ESEN, Oğuz (1998). "Küreselleşme, Gelir Dağılımı ve Gelişmekte Olan Ülkelere Etkileri", *Ekonomik Yaklaşım*, Sayı:26, s. 21-32.
- FIELDS, Gary S. (2001). *Distribution and Development: A New Look at the Developing World*, Russel Sage Foundation, New York, Cambridge and London, 2001.
- FREEMAN, Richard B. (1995). "Are Your Wages Set in Beijing?", *Journal of Economic Perspectives*, 9(3), s. 15-32.
- HELVACIOĞLU, Aslı Deniz, İ.Hakkı ERASLAN ve Melih BULU (2004). "Dijitalleşen Dünyada Fikri Mülkiyet Haklarının (FMH) Ülkeler Açısından Küresel Rekabet Avantajı Oluşturmadaki Yeri", 3. *Ulusal Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi*, Osmangazi Üniversitesi İİBF, 25-26 Kasım 2004, Eskişehir, s. 485-493.
- IŞIK, Nihat ve Efe Can KILINÇ (2013). Bilgi Ekonomisi ve İktisadi Büyüme: OECD Ülkeleri Üzerine Bir Uygulama, *Akdeniz İİBF Dergisi*, 26, s. 21-54.
- İRMIŞ, Ayşe (2006). "Bilginin Küreselleşmesi ve Fason Üretim", *Bilgi Ekonomisi*, Edit: N. Kargı, Bursa: Ekin Kitabevi, s. 1-20.
- JAUMOTTE, Florence, Subir LALL, ve Chris PAPAGEORGIOU (2008). "Rising Income Inequality: Technology, or Trade and Financial Globalization?" *IMF Working Paper*, Washington.
- JENNINGS, Jason ve Laurence HAUGHTON (2001). *Büyük Balık Küçük Balığı Değil, Hızlı Balık Yavaş Balığı Yutar*, Çev. Şefika Kamceç, İstanbul: Koç Sistem Yayınları.
- KEVÜK, Süleyman (2011). "Bilgi Ekonomisi", *Journal of Yaşar University*, 1(4), s. 319-350.
- KRUGMAN (1979). "A Model of Innovation, Technology Transfer, and the World Distribution of Income", *Journal of Political Economy*, Vol. 87, No. 2, s. 253-266.
- KUZNETS, Simon (1955). "Economic Growth and Income Inequality", *The American Economic Review*, Vol:XLV, s. 1-28.
- LAMY, Pascal (2012). "Ticaret ve Kalkınmaya Yönelik DTÖ Gündemi 2012", *İktisat ve Toplum*, Çev: Haldun Paltalı, Sayı: 23, s. 4-8.
- LUCAS, Robert. E. (2000). "Some Macroeconomics for the 21st Century", *Journal of Economic Perspectives*, 14(1), s.159-178.
- MEÇİK, Oytun (2013). "Türkiye İçin 2010-2012 Dönemi Karşılaştırmalı Bilgi Ekonomisi Analizi", *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 8(2), s. 115-139.
- MESCHI, Elona ve Margo VIVARELLI (2007). *Globalization and Income Inequality*, IZA Discussion Paper No. 2958.
- MILANOVIĆ, B. (2002). "True World Income Distribution, 1988 and 1993: First Calculation Based on Household Surveys Alone", *Economic Journal*, Vol: 112, No. 476, s. 51-92.
- MILBERG, William (2004). The Changing Structure of Trade Linked to Global Production Systems: What are the Policy Implications, *International Labour Review*, Vol:143, No:1-2, s. 45-90.
- MOHANTA, Gauranga C. (2010). *Knowledge Worker Productivity Improvement Processes, Technologies and Techniques in Defence R&D Laboratories: An Evaluative Study*. LAP Lambert Academic Publishing, <http://shodhganga.inflibnet.ac.in/handle/10603/55>, Erişim Tarihi: (15.09.2014).

- NEGROPONTE, Nicholas (1998). "The Third Shall Be First", Wired Magazine, Issue 6.1., January, 1998, <http://www.global-media.org/neome/docs/PDF's/02%20-%20other/alle%20artikelen%20van%20Negroponte.pdf>, Erişim Tarihi: 15.05.2014.
- OECD (2001). *Understanding The Digital Divide*, <http://www.oecd.org/internet/ieconomy/1888451.pdf>, Erişim Tarihi: 10.04.2014.
- OXFAM (2016). *Oxfam Davos Report*, <https://www.oxfam.org/en/pressroom/pressreleases/2016-01-18/62-people-own-same-half-world-reveals-oxfam-davos-report>, Erişim Tarihi: 15.02.2016.
- REESE, Stephen (1988). "Relations of Occupations to Uses of Information Technologies", *Measuring the Information Society: The Texas Studies*, Edt. Frederick Williams, Beverly Hills: Sage.
- REINHARDT, Wolfgang, Benedikt SCHMIDT, Peter SLOEP ve Hendrik DRACHSLER (2011). "Knowledge Worker Roles and Actions – Results of Two Empirical Studies", *Knowledge and Process Management*, <http://dspace.ou.nl/bitstream/1820/3523/1/KPM378.pdf>, s. 1-25.
- RODRIGUEZ, Francisco ve Ernest WILSON (2000). "Are Poor Countries Losing the Information Revolution?", *InfoDev Working Paper*, University of Maryland at Collage Park.
- SEN, Amartya (2002). "How to Judge Globalization", *The American Prospect*, Vol.13 No:1, s. 1-14.
- SPLICHAL, Slavko (1994). *From Civil Society To Information Society*, Ed. S. Splichal, A. Calabrese ve C. Sparks, Information Society and Civil Society. West Lafayette: Purdue University Pres, s. 50-77.
- STURGEON, Timothy J. (2013). "Global Value Chains and Economic Globalization- Towards a New Measurement Framework", MIT.
- SUMMERS, Lawrence H. (2014). "U.S. Economic Prospects: Secular Stagnation, Hysteresis, and the Zero Lower Bound", *Business Economics*, Vol. 49, No.2, s. 65-74.
- ŞANLISOY, Selim (1998). "Bilgi Toplumunda Ortaya Çıkabilecek Sorunlar" *DEÜ İİBF Dergisi*, s. 1-25.
- ŞANLISOY, Selim (2015). "Türk Cumhuriyetleri'nin Bilgi Ekonomisi Analizi", *Optimum Ekonomi ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, Cilt: 2, Sayı: 2, s. 101-122.
- ŞAYLAN, Gencay (1997). "Küreselleşme ve Siyasal İslam", *Türk-İş Yıllığı* 97, Cilt 2, Türk-İş Araştırma Merkezi, Ankara, s. 397-411.
- ŞENSES, Fikret (2004). *Neoliberal Küreselleşme Kalkınma İçin Bir Fırsat mı Engel mi?*, ERC Working Paper.
- TANSEL, Aysıt ve Nil Demet GÜNGÖR (2003). "Türkiye'den Yurt Dışına Beyin Göçü: Amprik Bir Uygulama", *II. Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi*, İzmit, 17-18 Mayıs 2003 s. 697-708.
- TAPSCOTT, Don. (1998). *Dijital Ekonomi: Ağ Üzerindeki Akıl Çağında Umud ve Tehlike*. Çev. Ece Koç, İstanbul: Koç Sistem Yayınları.
- TAŞ, Bedri Kamil Onur (2016). "Sürekli Durgunluk, Para Politikalarının Etkinliği ve Yükselen Ekonomiler", *SDE Bakış*, Stratejik Düşünce Enstitüsü, No.1.
- TÜRKİYE BİLİŞİM ŞURASI (2004). *Bilgi Toplumuna Doğru: Türkiye 2. Bilişim Şurası Sonuç Raporu*, 10-11 Mayıs 2004, ODTÜ Kültür ve Kongre Merkezi. Ankara: Türkiye Bilişim Şurası.
- UNDP (2016). Human Development Report 2015, http://hdr.undp.org/sites/default/files/2015_human_development_report_1.pdf 65 Erişim Tarihi:10.03.2016
- WORLD BANK (2016), <http://www.worldbank.org/en/topic/ict/overview> Erişim Tarihi 10.03.2016
- WORLD BANK. (2004). *Turkey Knowledge Economy Assessment Study*. Washington D.C., http://www.bilgitoplumu.gov.tr/yayin/WB_KEAS_Turkey.pdf Erişim Tarihi 10.04.2014.
- WORLD BANK. (2008). *Measuring Knowledge in The World's Economies*, http://siteresources.worldbank.org/INTUNIKAM/Resources/KAM_v4.pdf, Erişim Tarihi: 01.06.2014.
- YANAR, Rüstem ve Ahmet ŞAHBAZ (2013). "Gelişmekte Olan Ülkelerde Küreselleşmenin Yoksulluk ve Gelir Eşitsizliği Üzerindeki Etkileri", *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 8(3), s. 55- 74.
- YILMAZ, Ömer, Alaattin KIZILTAN ve Vedat KAYA (2005). "İktisadi Kriz Kuramları, Finansal Küreselleşme ve Para Krizleri", *Erciyes Üniversitesi İİBF Dergisi*, Sayı:24, s. 77-96.
- YUMUŞAK, İbrahim Güran ve Cemil ERASLAN (2010). *Yüksel Bayraktar, Küreselleşme Sürecinde Yeni Ekonomi ve İktisat Politikaları*, 2. Baskı, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.